

VODIČ ZA IZRADU MENTORSKOG PROGRAMA O PRISTUPU PRAVDI ZA ŽENE ZA PRAVNE STRUČNJAKE

Sufinansira
Evropska unija

EVROPSKA UNIJA

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

Sufinansira i sprovodi
Savjet Evrope

Sufinansira
Evropska unija

COUNCIL OF EUROPE

Sufinansira i sprovodi
Savjet Evrope

VODIČ ZA IZRADU MENTORSKOG PROGRAMA O PRISTUPU PRAVDI ZA ŽENE ZA PRAVNE STRUČNJAKE

Izradile
Zora Csalagovits i Elisabeth Duban

Septembar 2023

Naslov originalnog izdanja:
"GUIDE FOR DEVELOPING A MENTORING
PROGRAMME ON WOMEN'S ACCESS TO JUSTICE
FOR LEGAL PROFESSIONALS"

Ovaj dokument sačinjen je u okviru programa Partnerstvo za dobro upravljanje (PGG) i preveden je u okviru programa Horizontal Facility III, uz finansijsku podršku Evropske unije i Savjeta Evrope. Njegov sadržaj predstavlja isključivu odgovornost autora.

Stavovi izraženi u ovom dokumentu ne mogu se ni u kom slučaju shvatiti kao stavovi koji odražavaju zvanično mišljenje Evropske unije ili Savjeta Evrope.

Dozvoljena je reprodukcija izvoda (do 500 riječi), osim za komercijalne svrhe, pod uslovom da je očuvan integritet teksta, da se izvod ne koristi izvan konteksta, da ne daje nepotpune informacije niti na neki drugi način dovodi čitaoca na pogrešne zaključke o njegovoj prirodi, obimu ili sadržaju teksta. Izvor teksta je uvijek obavezno navesti na sljedeći način "© Savjet Evrope, 2023". Sve druge zahtjeve za reprodukciju/prevod dijela i cijelog teksta, treba uputiti na Directorate of Communications, Council of Europe (F-67075 Strasbourg Cedex ili na publishing@coe.int). Svu ostalu korespondenciju koja se odnosi na ovu publikaciju treba uputiti na adresu: Co-operation Unit Gender Equality Division, Avenue de l'Europe F-67075 Strasbourg Cedex, France, Tel. +33 (0)3 88 41 20 00, E-mail: Horizontal.Facility@coe.int

Naslovna slika se koristi uz ovlašćenje platforme Shutterstock Premier.

© Savjet Evrope, 2023. Sva prava zadržana.
Licencirano Evropskoj uniji pod uslovima.

SADRŽAJ

UVOD	5
CILJEVI	6
PROCES I METODOLOGIJA	7
Započinjanje procesa mentorstva korak po korak	7
UZORAK SADRŽAJA ZA MENTORSKI PROGRAM	11
Sesija 1: Uvod: upoznavanje i postavljanje ciljeva	16
Sesija 2: Kakve veze sa mnom ima „pristup pravdi za žene“?	18
Sesija 3: „Pravda je slijepa“ ne znači „rodno slijepa“!	21
Sesija 4: Istraživanje prepreka pravosuđu za žene	24
Sesija 5: Pristup pravdi u slučajevima nasilja nad ženama	28
Sesija 6: Primjena međunarodnog prava o pravima žena u domaćim sudovima	32
Sesija 7: Rad sa sudskom praksom	34
Sesija 8: Šta se može učiniti da se eliminišu rodni stereotipi u sudskim procesima?	38
Sesija 9: Korišćenje rodno osjetljivih praksi u stvarnom životu	41
Sesija 10: Evaluacija, sljedeći koraci i zatvaranje	43
DODATNI RESURSI ZA IZRADU MENTORSKIH SESIJA	44
ANEKSI	47
(1) Obrazac izvještaja o mentorskoj sesiji (za mentore)	48
(2) Obrazac za završnu evaluaciju mentorstva (za učenike)	50
(3) Obrazac završnog izvještaja o mentorstvu (za mentore)	53

UVOD

Garantovanje jednakog pristupa pravdi za žene je ključni prioritet Savjeta Evrope kako bi se obezbijedila rodna ravnopravnost u svim državama članicama. Jedna od šest strateških fokusnih oblasti za rad Savjeta Evrope u periodu od 2018. do 2023. bavi se činjenicom da „stalne ekonomske i socijalne nejednakosti između žena i muškaraca, rodna pristrasnost i rodni stereotipi dovode do nejednakog pristupa žena i muškaraca pravdi¹. U tom cilju, Savjet Evrope je podržao niz studija o preprekama pravosuđu sa kojima se žene često susrijeću i sazvaio je nekoliko stručnih konferencija.

U okviru konkretnih projekata o pristupu žena pravdi u šest zemalja Istočnog partnerstva (Jermenija, Azerbejdžan, Bjelorusija, Gruzija, Republika Moldavija i Ukrajina), Savjet Evrope je usmjerio svoju pažnju na razvoj alata za praktičare kako bi unaprijedio njihove kompetencije i pravosudne sisteme u kojima rade. Ključni resursi nastali u okviru ovog projekta su:

- ▶ *Priručnik za obuku za sudije i tužioce o obezbjeđivanju pristupa pravdi za žene* (2017)²
- ▶ Onlajn kurs o *Pristupu pravdi za žene* u okviru platforme HELP³ [Obrazovanje o ljudskim pravima za pravnike].
- ▶ Nacionalne studije o preprekama, pravnim ljekovima i dobrim praksama za pristup žena pravdi: Jermenija, Azerbejdžan, Gruzija, Republika Moldavija, Ukrajina (2017)
- ▶ Izvještaj o pristupu žena pravdi – *Pristup pravdi za žene: Vodič za pravnike* (2018)⁴

Ovaj Vodič predstavlja sljedeći korak u projektu *Pristup pravdi za žene*. **Vodič je alat koji podržava razvoj Mentorskog programa** na temu jednakog pristupa pravdi za žene. Cilj Mentorskog programa je da unaprijedi kontinuirano učenje praktičara u sektoru pravosuđa, posebno sudija i tužilaca.

---

1. Savjet Evrope Strategija o rodnoj ravnopravnosti za period 2018–2023
2. [https://www.coe.int/en/web/genderequality/equal-access-of-women-to-justice#{"14965347":\[0\]}](https://www.coe.int/en/web/genderequality/equal-access-of-women-to-justice#{)
3. <http://help.elearning.ext.coe.int>
4. <https://rm.coe.int/factsheet-womens-access-to-justice/16808ff44e>

CILJEVI

Cilj Mentorskog programa je da premosti jaz između materijala koji je predstavljen u priručniku za obuku i on-lajn kursa HELP i vrsta radnji koje tužioci i sudije mogu da preduzmu u svom radu. Zauzimajući drugačiji pristup od onog koji se koristi u tradicionalnoj nastavi u učionici, udžbenicima ili priručnicima, metodologija mentorstva ima za cilj da uspostavi vezu između teorija o pristupu pravdi, međunarodnih ljudskih prava i svakodnevne prakse praktičara, sa posebnom pažnjom na specifične oblasti u kojima često ima teškoća. Mentorstvo angažuje „učenika“ (mentija) i usmjerava njegov proces učenja, čineći ga veoma relevantnim za njeno/njegovo sopstveno radno iskustvo.

Koristeći ovaj vodič, proces mentorstva će omogućiti mentorima da se usredsrijede na tri aspekta poboljšanja pristupa pravdi za žene:

- ▶ povezivanje apstraktnih pojmova sa svojim svakodnevnom radom;
- ▶ pozivanje na međunarodno pravo u domaćim slučajevima;
- ▶ identifikovanje i reagovanje na rodne stereotipe i rodne pristrasnosti u pravnoj praksi.

Uz osvrt na to kako bi rodno odgovorno pravosuđe moglo da funkcioniše u sopstvenoj praksi učenika, mentori će:

- ▶ razvijati nove vrijednosti, posebno rodno osjetljive poglede na pristup pravdi;
- ▶ postati ambasadori da bi pravnu praksu učinili dostupnijom ženama;
- ▶ pomoći da se ojačaju kompetencije drugih pravnih stručnjaka radi osiguranja jednakog pristupa pravdi za žene i muškarce (bilo putem daljeg mentorstva – neformalnog ili formalnog – ili posmatranjem uzora u svojim profesijama).

PROCES I METODOLOGIJA

Šta je mentorstvo? Ko je mentor?

Mentorstvo je koncept koji se razumije i tumači na više načina u različitim sektorima obrazovanja. Ove razlike se najviše manifestuju u *kvalitetu odnosa* između mentora i učenika, *korišćenju metodologiji* i *opštem očekivanom ishodu* procesa učenja. Međutim, postoji opšti konsenzus da je mentorstvo u suštini **podrška ljudima da uče i razvijaju se efikasnije nego što bi to činili sami**.

U ovom projektu o *Pristupu pravdi za žene* definišemo mentorstvo kao oblik komunikacije pun podrške između mentora i drugog pravnik, čime se omogućava razmišljanje i širi svijest o rodno osjetljivom pristupu u sektoru pravosuđa. Mentor, stoga, treba da bude u stanju da vidi vezu između predmeta i praktičnih implikacija ovih teorija u svakodnevnom radu učesnika. Mora da bude u stanju da sluša i postavlja pitanja koja podržavaju učenika u identifikaciji pravca akcije koje bi mogli preduzeti radi razvoja svog rada i pristupa u smislu rodne osjetljivosti.

Drugi važan aspekt procesa je da je mentor spoljna osoba; mentor nije direktno uključen u svakodnevni rad učenika, ali je odgovoran za podršku i ohrabivanje učenika da rade na svojim individualnim ciljevima. Mentor je saputnik na putu učenja.

Mentorstvo je moćan alat zbog toga što:

- ▶ stvara prostor za dijalog i razmišljanje;
- ▶ usredsrijeđeno je na ljude;
- ▶ promovira ravnopravno partnerstvo u procesu učenja;
- ▶ omogućava visokokvalitetnu profesionalnu razmjenu mišljenja o predmetu zbog istog sektorskog pristupa;
- ▶ omogućava fleksibilnost u prilagođavanju potrebama učenika,
- ▶ individualno je – svaki odnos će biti jedinstven za dvije uključene osobe;
- ▶ komplementarno je drugim mjerama učenja.

Kako biti mentor

Vještine i iskustva potrebna za mentora:

- ▶ sektorsko znanje – mentor treba da bude upoznat sa procesima i kontekstom u sektoru pravosuđa u regionu / svojoj zemlji;
- ▶ kredibilitet – mentor treba da ima lični i profesionalni kredibilitet (Ovo se uglavnom odnosi na ličnu vezu i profesionalna iskustva u oblasti pravosuđa.);
- ▶ sposobnost stvaranja sigurnog prostora i osnaživanja – mentor bi trebalo da bude u stanju da stvori radno okruženje u kome je za pojedince bezbjedno da istaknu sopstvene predrasude i da se osjećaju slobodnim da iznesu nove ideje za svoju praksu;
- ▶ samosvijest – mentor treba da dobro razumije sopstvene snage i razvojne potrebe kako bi mogao da podrži druge u njihovom učenju;
- ▶ pristupačnost – mentor treba da bude voljan i sposoban da posveti dovoljno vremena učenicima i da im ponudi podršku i smjernice;
- ▶ komunikacija – mentoru je potrebna dobra komunikacija i vještine slušanja i mora da bude u stanju da razumije ideje i osjećanja drugih;
- ▶ otvorenost i empatija – mentor treba da bude otvoren za nove načine rada i različite načine rada i da bude u stanju da saosjeća sa učenicima.

Razlika između nastavnika i mentora

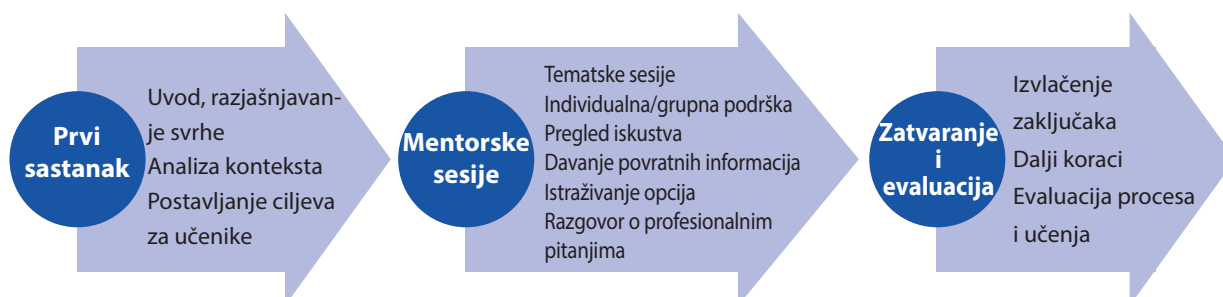
Podučavanje
je znanje,
mentorstvo
iskustvo.

	Nastavnik	Mentor
Pojedinac/grupa	Komunikacija sa grupama učenika	Uglavnom 1 na 1, ponekad sa malom grupom ljudi
Priznanje	Ocjene, diploma	Nema ocjena, ni sertifikata
Motivacija	Obavezno/dobrovoljno učešće	Samomotivisano učešće
Učenje	Prenošenje znanja i informacija kroz uputstva i objašnjenja	Informacije dopunjene učenjem iz iskustva i razmišljanja; informacije se dijele između dvije osobe dok mentori nastoje da pomognu svojim učenicima da se razvijaju kao ravni njima
Fokus	Fokus je na razumijevanju šta i kako treba da se uradi da bi se postigao postavljeni cilj	Fokus je više na primjeni znanja u praksi. Ne samo kako da uradite nešto već i zašto je korisno to učiniti na ovaj način
Dinamika učenik – nastavnik/mentor	Unaprijed uspostavljena hijerarhija	Ravnopravno partnerstvo između mentora i učenika
Sadržaj	Standardizovan sadržaj	Sadržaj se prilagođava potrebama učenika
Ocjena	Spoljno ocjenjivanje, ispit	Samoocjenjivanje

Proces mentorstva

U okviru ovog projekta, osmišljen je uzorak procesa mentorstva sa specifičnim koracima i smjernicama. Međutim, važno je imati na umu fleksibilnost procesa i neophodno prilagođavanje potrebama učenika. Koraci služe kao smjernice i preporuke, stepenice koje treba koristiti u skladu sa kontekstom i mogućnostima.

Sljedeće faze su osnova procesa mentorstva:

Postavljanje ciljeva za učenike

Ciljevi mentorskog procesa treba da budu konkretni i realni, jasno dogovoreni na početku procesa.

Primjer cilja može biti: Tokom mentorskog procesa, učenik treba da nauči da prepozna veze između njegovog/njenog svakodnevnog rada na predmetima i standarda Konvencije Savjeta Evrope o sprječavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici (Istanbulska konvencija).

Vremenski okvir (otprilike osam mjeseci)

Proces mentorstva je osmišljen tako da traje otprilike **osam mjeseci** kako bi se postiglo maksimalno učenje. Mentorske sastanke treba zakazati najmanje jednom mjesečno zarad nesmetane krive učenja. Predložene sesije se mogu preurediti i/ili ponovo pregledati ako je potrebno. Za neke teme može biti potrebno više vremena od jedne mentorske sesije.

Započinjanje procesa mentorstva korak po korak

1. Razumjeti, upravljati očekivanjima i uspostaviti zajedničku osnovu

Kada prvi put sretnete svog učenika, učinite mu situaciju prijatnijom tako što ćete mu objasniti svoju ulogu i svrhu Mentorskog programa.

Odgovorite na sva pitanja koja ima o procesu mentorstva.

Objasnite šta očekujete od njega ili nje (npr. da dođe spreman/spremna sa slučajevima/idejama/problemima za rješavanje ili upitima za diskusiju; da redovno dolazi na sastanke, itd.).

Objasnite šta ste spremni da uradite i obezbijedite mu: konsultacije, materijale za učenje, diskusije, primjere slučajeva.

2. Izvršite neformalnu procjenu potreba i zajedno postavite ciljeve

Pitajte učenika koji su mu prioriteti u sastancima sa vama. O kojim aspektima rodne osjetljivosti/pristupa pravdi za žene najviše želi da zna? Koje oblasti se nada da će poboljšati? Formulirajte 1–3 specifična cilja učenja na osnovu potreba učenika i teme Mentorskog programa.

3. Odredite raspored sastanaka

Koliko često ćete se vi i vaš učenik lično sastajati? Da li će biti grupnih mentorskih sesija ili samo individualnih? Kako ćete ostvarivati kontakt u vezi sa sastancima (telefon, imejl), koji je najpogodniji kanal za oboje?

4. Prvo pažljivo slušajte, pa pitajte i savjetujte. Nemojte govoriti učeniku šta da radi

Imate razna iskustva i stečeno znanje. Međutim, učenik nije prazna kutija u koju stavljate svoju stručnost – vaš cilj je više da ga natjerate da sam shvati svoje ključne tačke učenja, a ne da mu pokažete svoju briljantnost i znanje.

Bilo bi lako reći mu šta da radi, ali to bi ga spriječilo da razmišlja o izazovima kako bi došao do sopstvenih rješenja.

Fokusirajte se na ono što učenik ima da kaže prije nego što date svoje mišljenje. Raspitajte se o njegovoj tački gledišta. To vam donosi uvide i perspektive iz kojih takođe možete naučiti.

5. Provjerite sopstvene predrasude

Pokušajte da izbjegnute da stereotipi iskrivljuju vaše utiske. Ne zaboravite da smo svi pristrasni. S vremena na vreme provjerite sopstvene utiske.

6. Ne paničite ako ne znate odgovor

Mentori nisu kompjuteri ili enciklopedije koje imaju sve odgovore na određenu temu. Zapamtite, ovo je dobra stvar, a ne znak vaše neadekvatnosti. Zatražite podršku od svojih kolega kada je to potrebno. Pretvorite svoju nesigurnost u vezi sa odgovorom u priliku za učenje (i mentorstvo).

7. Pokažite podršku i posvećenost

Zamislite sebe kao instruktora vožnje: Sjedite na suvozačevom mjestu, omogućavajući svom učeniku potpunu kontrolu nad putovanjem. Međutim, i dalje ste tu da ponudite savjete i uputstva ili da povučete kočnicu u slučaju nužde ako je potrebno.

Podrška mentorima

Mentori takođe mogu osjetiti potrebu za podrškom u svojoj ulozi; u radu sa učenikom mogu se suočiti sa situacijom kada nisu sigurni kako da joj pristupe. Ovaj Vodič nudi metodološku podršku mentorima (sadržanu u opisima sesija u vidu savjeta i sugestija), kao i niz resursa za dodatno čitanje ili proučavanje, koji se pominju u cijelom Vodiču. Mentori takođe mogu dobiti podršku od kolega i pripadnika istog sektora, i mentori se podstiču da podržavaju jedni druge.

UZORAK SADRŽAJA ZA MENTORSKI PROGRAM

Materijal u ovom odjeljku sastoji se od deset zasebnih tema, ili „sesija“, koje su osmišljene za ovaj Mentorski program koji obuhvata osam mjeseci. Sesije su predstavljene redosljedom koji otprilike prati poglavlja *Priručnika za obuku sudija i tužilaca o obezbjeđivanju pristupa pravdi za žene* i modula onlajn kursa HELP o *Pristupu pravdi za žene*. Međutim, osim prve i posljednje sesije, sve sesije treba da budu prilagodljive, tako da mentor ima fleksibilnost da odluči kojim redosljedom će obavljati sesije. Dato je nekoliko predloga za različite načine na koje bi se svaka sesija mogla koristiti, ali se preporučuju kreativnost i prilagođavanje!

Podsticanje pripravnika ili učenika da identifikuju potencijalne prepreke u pristupu pravdi za žene u svojim pravnim sistemima i da drugačije razmišljaju o tome kako bi pravosudni sistem mogao da funkcioniše je veoma važan dio procesa mentorstva. I priručnik za obuku i HELP kurs sadrže otvorena pitanja koja su tu da podstaknu diskusiju. Mentorski program pruža još više mogućnosti za usmjereno učenje u kojem mentor može dublje istražiti ova pitanja i razmisliti o sopstvenoj praksi i pretpostavkama. To znači da mentor treba da razmišlja o sadržaju koji je ovdje predstavljen kao o sugestijama koje se mogu prilagoditi i iskoristiti da bi se najbolje ispunili ciljevi učenja koje razvija svaki par mentor–učenik.

Mentorske sesije

Sesija 1 je uvodna i može se kombinovati sa drugom sesijom na određenu suštinsku temu, kao što je sesija 2. Sesija 10 je završetak i evaluacija, i preporučuje se da se posveti vrijeme samo ovoj sesiji na kraju Mentorskog programa. Suštinske sesije, 2–9, odnose se na različite teme koje su predstavljene u priručniku za obuku i HELP kursu o pristupu pravdi za žene. Listu sesija čine:

1. Uvod: upoznavanje i postavljanje ciljeva
2. Kakve veze sa mnom ima „pristup pravdi za žene“?
3. „Pravda je slijepa“ ne znači „rodno slijepa“!
4. Istraživanje prepreka pravosuđu za žene
5. Pristup pravdi u slučajevima nasilja nad ženama
6. Primjena međunarodnog prava o pravima žena u domaćim sudovima
7. Rad sa sudskom praksom
8. Šta se može učiniti da se eliminišu rodni stereotipi u sudskim procesima?
9. Korišćenje rodno osjetljivih praksi u stvarnom životu
10. Zatvaranje, evaluacija i sljedeći koraci

Izrada Mentorskog programa i prilagođavanje materijala

Na mentoru je da, radeći sa učenicom, razvije mapu puta za proces mentorstva. Matrica u nastavku nudi smjernice o tome kako se sesije mogu koristiti, sa pregledom ciljeva za svaku sesiju i glavnim obuhvaćenim temama. Maksimalan broj sesija treba da obuhvati osmomjesečni program, ali je moguće da se nekim sesijama posveti više vremena nego drugima. U zavisnosti od interesovanja i potreba koje je identifikovao svaki mentor, mentor bi mogao da odabere samo djelove nekoliko sesija i kombinuje ih na različite načine. Slično tome, neke teme bi se mogle proširiti na više od jedne sesije – što znači da se svih osam osnovnih sesija ne može koristiti u osmomjesečnom programu. Međutim, kompletan Mentorski program treba da sadrži sesije koje pokrivaju svaki od različitih nivoa, kao što je prikazano u ključu sesija u nastavku (uvodni, srednji i napredni).

	Procesno orijentisane sesije
	Uvodni: učenici se upoznaju sa ključnim pojmovima
	Srednji: učenici rade sa pojmovima koje su naučili u različitim kontekstima
	Napredni: učenici primjenjuju ono što su naučili na sopstveno iskustvo i praksu

Sesija	Glavne obrađene teme	Ciljevi
(1) Uvod	Mentorstvo Potrebe i očekivanja Ciljevi Proces	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Upoznavanje mentora i učenika; ▶ Istraživanje potreba za učenjem i polja interesovanja učenika; ▶ Postavljanje specifičnih ciljeva za proces mentorstva
(2) Kakve veze sa mnom ima „pristup pravdi za žene“?	Pregled podataka o slučajevima kako bi se ispitalo kako/zašto se žene obraćaju pravnom sistemu Pregled podataka i informacija o zastupljenosti žena među stručnjacima	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Uvođenje teme pristupa pravdi za žene kroz podatke/statistiku ▶ Učenik identifikuje rodne razlike i razmatra zašto se žene suočavaju sa preprekama u pristupu pravdi ▶ Demonstriranje relevantnosti teme za praksu i zemlju učenika
(3) „Pravda je slijepa“ ne znači „rodno slijepa“!	Nepristrasnost naspram rodne osjetljivosti i kako ova dva koncepta koegzistiraju u pravnim sistemima Učenje o rodno osjetljivoj perspektivi („naočare rodne ravnopravnosti“)	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Učenik se upoznaje sa konceptom rodno osjetljivog pravosuđa ▶ Učenik uči kada je rodno osjetljiv pristup neophodan u zakonu / pravnoj praksi da bi se postigla suštinska jednakost ▶ Učenik vježba koristeći „naočare rodne ravnopravnosti“ za pregled hipotetičkih slučajeva / studija slučaja
(4) Istraživanje prepreka pravosuđu za žene	Identifikacija specifičnih vrsta prepreka pravosuđu za žene Razmišljanje o tome koje radnje treba preduzeti za ublažavanje ili uklanjanje prepreka	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Identifikovanje zajedničkih prepreka pravosuđu i razlikovanje onih koje imaju poseban uticaj na žene ▶ Razumijevanje načina na koji se različite prepreke ukrštaju i ujedinjuju ▶ Učenik kritički razmišlja o svojoj ličnoj ulozi u rješavanju prepreka
(5) Pristup pravdi u slučajevima nasilja nad ženama	Identifikacija barijera pravosuđu specifičnih za slučajeve nasilja nad ženama korišćenjem vježbe „lanca pravosuđa“ Pregled standarda/obaveza sadržanih u Istanbulske konvenciji	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Identifikovanje kritičnih prepreka u pristupu pravdi za žene u krivičnim procesima u vezi sa nasiljem nad ženama (konkretno, nasilje u porodici). ▶ Učenik se upoznaje sa standardima Istanbulske konvencije kroz praksu primjene na studiju slučaja ▶ Povećanje znanja učenika o važnosti rješavanja prepreka u lancu pravosuđa
(6) Primjena međunarodnog prava o pravima žena u domaćim sudovima	Primjena međunarodnih pravnih standarda u nacionalnom kontekstu (i tvrdog i mekog prava)	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Učenik uči proceduru citiranja međunarodnog prava u domaćem kontekstu ▶ Učenik razmatra međunarodne pravne standarde koji bi bili najprimjenljiviji u slučajevima kršenja ženskih prava

(7) Rad sa sudskom praksom	<p>Rad sa predmetima kako bi se ispitalo kako primjena različitih izvora prava može dovesti do različitih ishoda</p> <p>Uvježbavanje primjene međunarodnih standarda u slučajevima koji se tiču (A) polne/rodne diskriminacije i (B) nasilja nad ženama</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Učenik stiče praksu primjene domaćeg i međunarodnog prava na slučajeve koje je pregledao Komitet za eliminaciju diskriminacije žena (Komitet CEDAW) ▶ Učenik uči o tome kako međunarodno pravo pokriva praznine u nacionalnom zakonodavstvu pregledom alternativnih scenarija
(8) Šta se može učiniti da se eliminišu rodni stereotipi u sudskim procesima?	<p>Rodni stereotipi i rodna pristranost u slučajevima nasilja nad ženama</p> <p>Negativan uticaj rodnih stereotipa u smislu pristupa pravdi za žene</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Učenik identifikuje rodne stereotipe, predrasude i zablude u vezi sa nasiljem nad ženama iz stvarnih slučajeva ▶ Prepoznavanje štete koju stereotipi izazivaju u smislu nedostatka pristupa pravdi ▶ Učenik razmatra potencijalne odgovore ako se susretne sa takvim stereotipima
(9) Korišćenje rodno osjetljivih praksi u stvarnom životu	<p>Sprovođenje „revizije” sopstvenog rada i profesionalne prakse kako bi se identifikovale sve prepreke u pristupu pravdi za žene</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Učenik kritički ocjenjuje sopstveno radno mjesto i praksu iz ugla žene kao korisnika pravosuđa ▶ Identifikovanje potencijalnih prepreka pravosuđu ▶ Učenik razmatra konkretne radnje da ublaži barijere koje može da preduzme i koja podrška/resursi bi mu bili potrebni
(10) Zatvaranje, evaluacija i sljedeći koraci	<p>Korišćenje obrasca za završnu evaluaciju Mentorstva (za učenike)</p> <p>i Obrasca završnog izvještaja o mentorstvu (za mentore), prilozi 2 i 3.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Razmatranje procesa mentorstva i tačaka učenja, ključna stečena znanja učenika; ▶ Davanje povratne informacije mentoru/učeniku; ▶ Sadržajno i metodološko vrednovanje mentorskog procesa; ▶ Definisane eventualnih narednih koraka za učenje i razvoj

Opisi sesija su napisani na generički način, tako da će mentor morati da razmisli kako da sadržaj učini relevantnim za učenike. Svaka sesija sadrži savjete o tome kako se sesija može prilagoditi različitim situacijama mentorstva. Nekoliko opštih savjeta za prilagođavanje materijala koje mentor takođe može da koristi u pripremi su:

- ▶ Koristite podatke i statistiku o nacionalnoj situaciji. Korisno je ili ih prikupiti unaprijed ili identifikovati izvore takvih informacija.
- ▶ Navedite primjere iz nacionalnog konteksta; ovo bi zahtijevalo pregled istraživanja i studija ili praćenje pitanja o pristupu pravdi koja su možda bila pokrivena u medijima (na primjer, „kontroverzni” slučajevi koji su bili u vijestima).
- ▶ Kada se primjeri sudske prakse predstave na određenoj sesiji, zamijenite nacionalne slučajeve. Ovo bi zahtijevalo pronalaženje slučajeva koji pokrivaju pitanja ženskih prava i uključuju tačke učenja ili teme koje mogu da izazovu diskusiju sa učenikom.
- ▶ Provjerite da li su Evropski sud za ljudska prava ili Komitet CEDAW razmatrali slučajeve iz vaše zemlje u vezi sa kršenjem ženskih prava. Ove presude/odluke mogu biti korisne kao osnovni materijal za razgovore sa učenicima
- ▶ Osmislite hipotetičke studije slučaja kako biste podstakli diskusiju o specifičnim aspektima pristupa pravdi za žene (kao što su određene prepreke, različiti odgovori pravnih stručnjaka, itd.)

- ▶ Koristite video-zapise da započnete diskusiju o rodnoj ravnopravnosti, pravima žena ili pristupu pravdi za žene. Razne agencije su napravile kratke video-klipove sa jednostavnim porukama o ovim temama za širu publiku. Učenici bi mogli da procijene da li su oni korisni/nekorisni za podizanje svijesti o temi pristupa pravdi za žene.

Imajte na umu da su izvori za neke od ovih dodatnih resursa dati nakon opisa sesija u ovom vodiču.

Ovdje predstavljeni materijal odražava program mentorstva koji treba da se sprovodi sa tužiocima ili sudijama. Mentorima može biti korisno da istraže sa učenikom njegove/njene specifične oblasti interesovanja tokom sesije 1, ali mentori mogu takođe da planiraju kako da prilagode materijal za različite kompetencije svake profesionalne grupe. Gdje je to moguće, opisi sesija ističu različite pristupe krivičnoj i građanskoj pravnoj praksi. Kada planirate mentorski program za tužioce ili sudije u kontekstu određene zemlje, razmislite o vrstama tema u vezi sa pristupom pravdi za žene koje bi mogle biti posebno relevantne ili interesantne za učenike, kao što su: nasilje nad ženama (krivično pravo i krivični postupak, kao i praksa sudija i tužilaca), diskriminacija na osnovu pola ili roda ili porodični zakon (brak, razvod, imovinska prava).

Mentorstvo zahtijeva drugačiji angažman sa učenicima nego sa studentima, i može biti izazovno smisliti načine za podsticanje interaktivnog i iskustvenog učenja. Neki učenici se mogu više uključiti u određene vježbe i metodologije od drugih. Ispod su neke ideje koje će podstaći dalje ideje o tome kako da angažujete učenike. Ovo su „vježbe van unaprijed osmišljenog diskursa“ koje bi učenici mogli da urade, kao dodatak ili umjesto bilo koje vježbe u opisu sesije.

- ▶ Učenik vodi neformalni intervju sa sudijom (iz drugog suda, grada) ili tužiocem (iz drugog odjeljenja, grada) kako bi saznao kako oni gledaju na temu pristupa pravdi za žene, šta smatraju preprekama u pristupu pravdi za žene i o njihovom razumijevanju prava žena u njihovoj praksi.
- ▶ Učenik piše editorijal za širu javnost o aktuelnom pravnom pitanju koje se tiče ženskih prava (naravno, u skladu sa profesionalnim etičkim standardima i ne komentarišući konkretne ili neriješene slučajeve).
- ▶ Zamislite učenika koji radi u zemlji u kojoj je usvojen novi pravni mehanizam zaštitnog naloga za slučajeve nasilja u porodici (naredbe kojima se počinitelj nasilja privremeno uklanja iz kuće). Njegov zadatak je da osmisli nacrt kursa obuke za advokate koji pružaju usluge pravne pomoći o tome kako pomoći ženama žrtvama nasilja da podnesu zahtjev za izdavanje naloga za zaštitu. Učenik odlučuje koje teme bi trebalo da budu obrađene tokom obuke i ubacuje nekoliko tačaka ispod svake. Trebalo bi da pokuša da predvidi kakav će otpor advokati pružiti novom zakonu i kako da odgovori na njihove argumente.
- ▶ Učenik zamišlja izmišljeni scenario u kome pravosuđni sistem nije državna vlast, već je komercijalna služba. A korisnice pravosuđa su potencijalne mušterije koje plaćaju tu uslugu. Učenik osmišljava reklamu koja promovise pravosuđni sistem i podstiče žene da ga koriste. Koje pozitivne osobine bi istakli?
- ▶ Učenik gleda nekoliko video-klipova o rodnoj ravnopravnosti (u odjeljku Resursi). Osmišljava priču za jednostavan video koji bi široj javnosti objasnio pristup žena pravdi. Koje teme bi bile istaknute u kampanji za podizanje svijesti javnosti?

Organizovanje učenika

Mentorske sesije se mogu odvijati kao individualne sesije i/ili grupne sesije u zavisnosti od konteksta i dostupnosti učenika. Neke od sesija mogu biti posebno efikasne ako se koriste u grupnom okruženju, jer će diskusije i razmišljanje biti bolji kada ima više tačaka gledišta. Međutim, postoje i prednosti individualnih mentorskih sesija jer daju učenicima priliku da dublje istraže izazove sa kojima se susrijeću u sopstvenoj praksi.

Učenici treba da imaju priliku da zatraže i individualne sesije ako im je to potrebno; grupne sesije se mogu shvatiti kao dodatna prilika za međusobno učenje. Mentor mora uzeti u obzir različite stilove učenja i preferencije učenika. U slučaju grupnih sesija, mentor takođe djeluje kao fasilitator sastanka, obezbjeđujući da svi učenici imaju jednake šanse da učestvuju i daju svoja mišljenja u procesu.

Prije otpočinjanja mentorstva

Mentorski program bi bio posebno efikasan za učenike koji su već upoznati sa konceptom pristupa pravdi za žene putem drugih metoda učenja (bilo u učionici, korišćenjem priručnika, ili kao samostalan proces učenja kroz onlajn kurs). Sesije Mentorskog programa su osmišljene tako da se nadovezuju na osnovno znanje učenika o konceptu pristupa pravdi za žene, i zato učenike treba ohrabriti da pregledaju kurs HELP o pristupu pravdi za žene prije nego što se sastanu sa svojim mentorom na uvodnoj sesiji.

Relevantni moduli kursa HELP se takođe bilježe u svakoj mentorskoj sesiji (kao i relevantni dijelovi priručnika za obuku) u slučaju da mentor ili učenik žele da pregledaju neki materijal. Mentor treba da podstakne učenike da se, u najmanju ruku, upišu i pohađaju onlajn kurs istovremeno sa Mentorskim programom⁵.

---

5. Sažetak kursa je dostupan ovdje: <http://help.elearning.ext.coe.int/pluginfile.php/154365/course/section/27343/HELP%20WAJ%20course%20brief.pdf>. Učenici mogu da kreiraju nalog i da se prijave na kurs ovdje: <http://help.elearning.ext.coe.int/login>

Sesija 1: Uvod: upoznavanje i postavljanje ciljeva

Ova sesija je prvi kontakt između mentora i učenika i neophodna je jer postavlja osnovu za dugoročnu saradnju. Učenici treba da budu u stanju da shvate ideju procesa i da vide njegove prednosti u svom radu. Sesija takođe treba da omogući vrijeme za lično i profesionalno upoznavanje mentora i učenika.

Ciljevi učenja

Sesija ima za cilj postavljanje okvira za mentorski proces i rad učenika. Ciljevi su:

- ▶ predstavljanje Mentorskog programa,
- ▶ razjašnjavanje svrhe mentorstva,
- ▶ uspostavljanje prvog kontakta između mentora i učenika,
- ▶ razumijevanje potrebe učenika za učenjem kroz razgovor o njihovom kontekstu i postavljanje ciljeva u skladu sa tim.

Diskusija o očekivanim ishodima za učenika je takođe element koji može podržati planiranje adekvatnog procesa. **Postavljanje individualnih ciljeva učenja** za učenika je najvažniji cilj ove sesije.

Očekivani uticaj

Do kraja sesije, učenik treba da bude upoznat sa konceptom mentorstva i procesom u kome je angažovan. Učenik treba da postane svjestan svrhe mentorstva, sopstvenih potreba za učenjem i energije koja se očekuje da će biti uložena sa njegove strane. Učenik treba jasno da vidi kako će ovaj proces podržati njegovu praksu u oblasti pravosuđa.

Sadržaj/teme

Uvod i upoznavanje

Svrha i proces Mentorskog programa

Potrebe za učenjem i individualni ciljevi

Dogovor o uslovima saradnje između mentora i učenika.

Vježbe

Mentor bi mogao da koristi alate kao što su vrijednosne kartice da istraži profesionalnu praksu učenika ili da istraži kroz priču najrelevantnije slučajeve i ideje sa kojima se učenik sreo u svojoj praksi u smislu rodne ravnopravnosti i pristupa pravdi za žene. Nedovršene rečenice koje je pripremio mentor takođe mogu pomoći da se pokrene diskusija o iskustvima, kao što su „Ono što smatram najproblematičnijim u vezi sa rodom je...” ili „Ženska prava u našoj zemlji...”

Što se tiče identifikovanja potreba za učenjem i postavljanja ciljeva učenja, ciljevi Mentorskog programa bi se mogli vizualizovati, a učenik bi im mogao dati prioritet prema tome koliko se već osjeća iskusnim u svakoj temi.

Oblasti za diskusiju

U ovoj sesiji vrijedi istražiti profesionalno iskustvo i pozadinu učenika, i njegovu povezanost sa temom rodne ravnopravnosti i pristupa pravdi za žene. U osnovi, ovo je sesija na kojoj mentor treba da prikupi podatke kako bi mogao da prilagodi proces mentorstva potrebama učenika. Sva pitanja vezana za proces i okvir treba da budu dozvoljena i razjašnjena.

Resursi

Obrazac izvještaja o sesiji – list koji mentor popunjava nakon svake sesije \[koristite obrazac izvještaja o mentorskoj sesiji (za mentore) u Prilogu 1].

Sesija 2: Kakve veze sa mnom ima „pristup pravdi za žene“?

Ova sesija je zamišljena kao „razbijanje leda“ i upoznavanje učenika sa konceptom pristupa pravdi za žene. Sesija podstiče učenike da razmisle o tome kako se predmet odnosi na njihova vlastita iskustva. Sesija je namijenjena početku Mentorskog programa, ali bi se mogla prilagoditi za korišćenje pred kraj kako bi se učenicama skrenula pažnja na to kako da naučeno primjene u svom radu.

Odnosi se na

Ova sesija koristi materijal iz priručnika za obuku o pristupu pravdi za žene (konkretno iz Uvoda i odjeljka 4.13), koji se takođe koristi u kursu HELP o pristupu pravdi za žene (moduli 1 i 3).

Ciljevi učenja

Učenik se uključuje u temu pristupa pravdi za žene kroz prepoznavanje da je problem relevantan za sve pravne sisteme.

Od samog početka programa, učenik saznaje da pristup pravdi za žene nije samo apstraktan koncept, već je problem koji postoji u njenoj/njegovoj vlastitoj jurisdikciji.

Očekivani uticaj

Učenik će razumjeti važnost teme o pristupu pravdi za žene, kao i praktičnu primjenu kursa i Mentorskog programa u njenom/njegovom profesionalnom životu. Učenik treba da bude uzbuđen zbog teme i da pokaže interesovanje da nastavi sa programom.

Sadržaj/teme

- a. Istraživanje podataka o korišćenju Evropskog suda za ljudska prava od strane žena.

Godine 2007. Françoise Tulkens (bivša sutkinja i potpredsjednica Evropskog suda za ljudska prava) proučavala je predstavke Sudu. Ona je otkrila da su samo 16% predavki podnijele žene. Sutkinja Tulkens je zaključila da podaci ukazuju na to da je ženama teže da podnesu predstavke Evropskom sudu za ljudska prava – što znači da je njihov pristup pravdi na neki način ugrožen.

- b. Istraživanje podataka o zastupljenosti žena u pravnim profesijama.

Evropska komisija za efikasnost pravosuđa Savjeta Evrope (CEPEJ) redovno ocjenjuje kvalitet i djelotvornost pravosudnih sistema država članica. Evaluacije uključuju i indikatore rodne ravnopravnosti. Godine 2016. žene su predstavljale 59% svih prvostepenih profesionalnih sudija, ali samo 36% predsjednika sudova na ovom nivou. Takođe, 51% tužilaca su bile žene, ali su žene činile samo 34% na čelu tužilaštava. Imajte na umu da će CEPEJ 2020. u bazu podataka dodati brojke iz 2018. godine.

- c. Analiziranje nacionalnih podataka o broju i udjelu predmeta koje su pokrenule žene, kao i o zastupljenosti žena u pravnoj profesiji. Mentor može zahtijevati da učenici provedu neko vrijeme prije ove sesije tražeći vrstu podataka koji su dostupni u njihovim nadležnostima.

Vježbe

- a. Učenicima se može dati izvod iz studije sutkinje Tulkens za diskusiju tokom sesije ili mentor može da zahtijeva da pročitaju cijeli članak u pripremi za sesiju.
- b. Učenicima se može reći da se upoznaju sa CEPEJ bazom podataka o evropskim pravosudnim sistemima i, konkretno, da pronađu podatke o zastupljenosti žena u različitim pravnim profesijama u njihovoj zemlji. Učenike treba podsticati da istraže bazu podataka i da uporede podatke iz različitih zanimanja i zemalja.

- c. Bilo kao pripremni domaći zadatak, ili kao nastavak sesije, učenici bi mogli pokušati da pronađu dodatne nacionalne podatke kako bi popunili sliku o tome kako žene koriste pravni sistem (posebno sudove) i kako su zastupljene u nacionalnom pravnom sistemu. Vjerovatno je da takvi podaci neće biti lako dostupni, tako da mentor treba da ohrabri učenika da koristi svoje znanje i iskustvo i da ima na umu ova pitanja tokom programa i da bilježi sve što nauči/uoči.

Oblasti za diskusiju

(a)

- ▶ S obzirom na to da žene predstavljaju najmanje polovinu stanovništva Evrope, šta bi moglo biti objašnjenje za činjenicu da manje od četvrtine predstavnici Evropskom sudu za ljudska prava podnose žene?
- ▶ Pitajte svog učenika koje su najvjerovatnije glavne oblasti zakona ili najčešća kršenja ljudskih prava koja žene prijavljuju Evropskom sudu za ljudska prava, na osnovu sopstvenog znanja i iskustva. Imajte na umu da sâm Sud ne objavljuje podatke razvrstane po polu o podnosiocima predstavke ili ispitanim predmetima. Da li bi bilo korisno imati takve podatke? Zašto ili zašto ne?

(b)

- ▶ Koje ste obrasce (vi kao učenik) uočili u podacima CEPEJ o zastupljenosti žena u pravnim profesijama, razmišljajući o razlikama unutar jedne profesije (npr. sudije, tužiocima), između profesija i između zemalja? Koja bi mogla biti neka objašnjenja za varijacije, posebno da bi se objasnio fenomen koji se izražava kao „stakleni plafon“ za žene?
- ▶ Kako je zastupljenost žena kao tužilaca ili sudija povezana sa konceptom „pristupa pravdi za žene“?
- ▶ Kakve veze postoje, ako ih ima, sa nalazima o ženama koje podnose predstavke Evropskom sudu za ljudska prava i zastupljenosti žena u pravosuđnim sistemima? Razmišljajući u širem smislu, koji su neki od načina na koje možemo podržati žene u sektoru pravosuđa?

(c)

- ▶ Koji podaci su bili dostupni o vašem nacionalnom pravnom sistemu? Koliko predmeta (i procenata) pokreću žene? U kojim oblastima prava žene najčešće pokreću predmete? Da li podnose predmete u svoje ili u tuđe ime?
- ▶ Ako podaci nisu bili dostupni, kako gledate na opštu sliku žena korisnica pravosuđa, na osnovu vašeg sopstvenog profesionalnog iskustva?
- ▶ Koje vrste podataka ili informacija su potrebne da bi se dalje razjasnilo gdje su praznine ili nejednak pristup pravdi za žene? Koji su neki mogući izvori ovih informacija na koje bi učenik mogao da obrati pažnju kada učestvuje u ovom programu?
- ▶ Da li ste ranije razmišljali o razlikama u načinu na koji žene i muškarci koriste ili su zastupljeni u nacionalnom pravnom sistemu? Zašto ili zašto ne?

Savjeti za prilagođavanje

- ▶ Tužiocima mogu smatrati korisnim da uporede podatke o ženskim i muškim žrtvama/okrivljenima u krivičnim predmetima. Koje obrasce vide u oblicima nasilja koji nesrazmjerno pogađaju žene? Šta sugerišu obrasci?
- ▶ Moguće je da učenici neće biti dobro upoznati sa konceptom rodnih razlika ili rodnih dispariteta. Moglo bi biti korisno voditi širu diskusiju o nejednakostima izvan pravnog sistema – posmatrajući kako nacionalni kontekst, tako i obrasce koji se vide globalno. Ova diskusija bi mogla da obuhvati pitanja kao što su razlike u platama, „segregacija“ u vrstama posla koje obavljaju žene i muškarci, zastupljenost žena na političkim funkcijama, itd. Učenici mogu da razmisle o tome kako su takvi obrasci nejednakosti relevantni za temu pristupa pravdi za žene. \[Napomena: ova tema se odnosi i na sesiju 4 o „istraživanju prepreka u pristupu pravdi za žene“].

Resursi

Human rights, rights of women. Female applicants to the European Court of Human Rights. Lecture delivered by Françoise Tulkens (2007). <https://rm.coe.int/1680597b21>

CEPEJ dashboard on Gender equality in courts and public prosecution services
https://public.tableau.com/profile/cepej#!/vizhome/CEPEJ-Genderequalityv1_3/Barcharts
<https://www.coe.int/en/web/cepej/dynamic-database-of-european-judicial-systems>

Napomena: moglo bi biti korisno razmotriti šest osnovnih komponenti pristupa pravdi za žene kako je to formulisao Komitet CEDAW u Opštoj preporuci br. 33 o pristupu pravdi za žene, Komitet UN za eliminaciju diskriminacije žena (2015)

https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CEDAW/C/GC/33&Lang=en

Šest osnovnih komponenti za pristup pravdi za žene takođe je rezimirano u odjeljku 1.1.2 *Priručnika za obuku sudija i tužilaca o obezbjeđivanju pristupa pravdi za žene* i modula 1 kursa HELP).

Sesija 3: „Pravda je slijepa“ ne znači „rodno slijepa“!

Svrha ove sesije je da učenik razumije šta je rodna perspektiva i, štaviše, zašto je za tužioce i sudije korisno da primjenjuju rodnu perspektivu.

Odnosi se na

Materijal se odnosi na poglavlje 1 (odjeljak 1.1) i poglavlje 4 (posebno odjeljak 4.8) *Priručnika za obuku sudija i tužilaca o obezbjeđivanju pristupa pravdi za žene* i module 1 i 5 kursa HELP o pristupu pravdi za žene.

Imajte na umu da se druga sesija (sesija 9) nadovezuje na ideje rodno osjetljivog pravosuđa i angažuje učenika na proaktivniji način kako bi identifikovao promjene koje bi mogao da unese u svoju praksu. Sesija 9 će se koristiti pred kraj Mentorskog programa. Ova sesija (3) ima za cilj da uvede važan koncept koji će se odraziti na kasnijim sesijama. Međutim, moguće je kombinovati sesije 3 i 9 kao jednu lekciju.

Ciljevi učenja

Učenik će saznati da koncept „slijepog“ pravosuđa (nepristrasnosti) ne znači da nikada ne treba praviti razliku između žena i muškaraca u smislu pravosuđa. Učenik treba da nauči kada postoje legitimni razlozi za različito postupanje prema ženama i muškarcima (u zakonu i sudskim procesima). Sesija će pomoći učeniku da prepozna razliku između formalne ili pravne jednakosti (tj. onoga što piše u zakonu) i suštinske jednakosti (jednakosti rezultata i jednakih mogućnosti) – i da, da bi žene mogle da pristupe pravdi, pažnju treba posvetiti suštinskoj jednakosti žena (imajte na umu da su koncepti formalne i suštinske jednakosti detaljnije istraženi u modulu 3 kursa HELP).

Očekivani uticaj

Učenik će moći da razlikuje kada i zašto je prikladno posvetiti posebnu pažnju rodnim pitanjima (i nejednakostima koje žene doživljavaju) u okviru pravnih sistema koji podržavaju principe nepristrasnosti. Razumijevanje šta je rodna perspektiva i kako je primijeniti kada radite u pravnom sistemu je osnova za poboljšanje pristupa pravdi za žene. Koncept „rodno osjetljivog pravosuđa“ takođe leži u osnovi priručnika za obuku i onlajn kursa. Naposljetku, ova sesija bi trebalo da pomogne učeniku da internalizuje šta je rodna perspektiva i da mu/joj pruži samopouzdanje da počne da unosi promjene u svoju praksu (zadatak koji se dodatno obrađuje u sesiji 9).

Sadržaj/teme

- a. Prepoznavanje šta rodno slijep pristup čini problematičnim i praktikovanje njegovog transformisanja u rodno osjetljiv pristup.
- b. Razmišljanje o odredbama o rodnoj ravnopravnosti u nacionalnom zakonodavstvu u poređenju sa *de facto* situacijom u zemlji kako bi se poboljšalo razumijevanje kako nejednak status žena može uticati na njihov pristup pravdi.

Vježbe

- a. Učenik treba da razmotri sljedeće situacije i moguće pristupe koji bi se mogli koristiti. Imajte na umu da mentor i učenik mogu da pregledaju sve tri studije slučaja ili da mentor može da odabere one koje su najrelevantnije za učenika. Kao sljedeći korak, mentor može da uvede dodatne studije slučaja koje odgovaraju interesovanjima učenika ili profesionalnom obrazovanju.

Studija slučaja 1 (uporedite scenarije)

Ana odlazi u policijsku stanicu da tuži svog muža. Ona kaže da je njen muž godinama fizički i emocionalno zlostavlja. Prethodne noći optužio je Anu da ima aferu sa kolegom na poslu. Agresivno je zgrabio njen mobilni telefon i odbio da ga vrati. Kada je Ana pokušala da uzme telefon, muž ju je odgurnuo i pala je na sto. Na njenoj nadlaktici je vidljiva velika modrica.

Barbara odlazi u policijsku stanicu da prijavi pljačku. Prethodne noći, kada se vraćala kući sa željezničke stanice, iza nje se pojavio muškarac i uzeo joj mobilni telefon iz ruke. Nema pojma ko je taj čovjek, ali može da identifikuje neke od njegovih karakteristika. Pokušala je da zadrži telefon, ali je u borbi gurnuta na zemlju. Na njenoj nadlaktici je vidljiva velika modrica.

Studija slučaja 2

Javni tužilac trenutno radi na predmetu koji se odnosi na seksualno nasilje. Žrtva C kaže da je silovana na zabavi. Postoje forenzički dokazi da su i C i optuženi bili u alkoholisanom stanju u to vrijeme. Tužilac je dva puta intervjuisao C i sada je, tri mjeseca nakon prethodnog sastanka, poziva na dodatni razgovor. U ovom intervjuu, C je uznemirena činjenicom da je video koji prikazuje optuženog kako vrši seksualni čin nad njom kružio internetom. Ona daje nejasne odgovore na pitanja tužioca, čini se da ima propuste u pamćenju i daje neke izjave koje su u suprotnosti sa njenim ranijim prikazom događaja. Tužilac odlučuje da odustane od slučaja zbog sumnje u kredibilitet žrtve i nedostatka jasnih dokaza.

Studija slučaja 3

U slučaju razvoda, bivši muž polaže isključivo pravo vlasništva nad porodičnom firmom. Sud uzima u obzir istoriju zaposlenja bivšeg muža, prihode i sticanje imovine, kao i činjenicu da je bivša supruga davala ograničene finansijske doprinose za izdržavanje porodice ili rad firme. Bivši muž je bio zaposlen sa punim radnim vremenom tokom cijelog braka. Bivša supruga je radila pola radnog vremena kao računovođa za firmu nekoliko godina, ali je takođe imala periode nezaposlenosti kada su njihova djeca bila mala i kada je brinula o svojim starim roditeljima. Vrijednost zajedničke bračne imovine, uključujući i firmu, procijenjena je na preko 5,6 miliona eura. Sudija utvrđuje da finansijske potrebe bivše žene (izdržavanje) iznose 110 000 eura i to postavlja kao paušalni iznos. Ostatak imovine ostaje kod bivšeg muža.

- b. Učenik treba da preispita odredbe o ravnopravnosti i nediskriminaciju u nacionalnom zakonodavstvu (ovo može biti nacionalni zakon koji uspostavlja jednakost između žena i muškaraca ili zakoni koji zabranjuju diskriminaciju na osnovu pola ili roda). Učenik tada razmišlja o razlikama između formalne (*de jure*) jednakosti i suštinske jednakosti – uzimajući u obzir najjasnije primjere nejednakosti ili diskriminacije prema ženama u njenom/njegovom društvu (tj. razlike u platama, rodne uloge, nasilje nad ženama itd.).

Oblasti za diskusiju

(a)

- ▶ U studiji slučaja 1 (Ana i Barbara), koje su sličnosti u pogledu relevantnog zakona i mogućih odgovora organa za sprovođenje zakona (ili drugih pravnih stručnjaka)? Koje su ključne razlike i šta razlike sugerišu u smislu pravnog odgovora? Zamislite potencijalne ishode ako se ova dva incidenta tretiraju na suštinski isti način ili ako se tretiraju drugačije? Koje bi mogle biti negativne i pozitivne posljedice postojanja istog ili različitih pristupa? Šta bi trebalo da bude uključeno u rodno osjetljiv pristup?
- ▶ U studiji slučaja 2 (slučaj osobe C), razmislite o postupcima i odlukama tužioca koje bi mogle biti problematične i nisu rodno osjetljive. Šta ih čini „rodno slijepima“? Koji su načini na koje je tužilac mogao drugačije da pristupi slučaju koji bi odgovarao situaciji i iskustvu žrtve?
- ▶ U trećoj studiji slučaja (slučaj razvoda), da li mislite da bi odluka sudije promovisala jednakost ili nejednakost u pogledu ishoda? Kako su vrednovani doprinosi muža i žene? Ako se nefinansijski doprinosi žene (tj. podizanje djece, briga o članovima porodice i obavljanje kućnih obaveza) ne vrednuju u istoj

mjeri kao finansijski doprinosi, kakav je rezultat u smislu zaštite prava žena? Da li u ovom slučaju mislite da je građansko pravo / sudska odluka diskriminatorna ili rodno slijepa? Objasnite zašto.

(b)

- ▶ Koji su primjeri rodne nejednakosti u vašoj zemlji? Koji su strukturni faktori koji podupiru ove nejednakosti ili dovode do diskriminacije na osnovu pola/roda?
- ▶ Razmislite o tome kako diskriminacija i nejednakost mogu uticati ili djelovati na ishode sudskih procesa. Razmislite o primjerima kako se društvena očekivanja za žene/muškarce, rodne uloge i stereotipi mogu prenijeti u pravne procese na način koji vodi do nejednakih ishoda. Šta je potrebno da se takve situacije isprave?
- ▶ Rodna osjetljivost znači priznavanje postojanja rodnih jazova i strukturnih nejednakosti i osjetljivost na različite potrebe žena i muškaraca u pravnim sistemima. Da li možete da se sjetite nekih primjera rodno osjetljivog odlučivanja iz svog ličnog iskustva ili u pravnim odlukama sa kojima ste upoznati?
- ▶ Da li je po vašem mišljenju primjena rodno osjetljivog pristupa izazov u vašem profesionalnom radu? Ako jeste, zašto i šta konkretno predstavlja najveće izazove?

Savjeti za prilagođavanje

- ▶ Ova sesija bi se mogla voditi kao usmjeravana samorefleksija između mentora i učenika, ili bi se mogla održati grupna diskusija sa nekoliko učenika kako bi se uključilo više različitih mišljenja i sugestija.
- ▶ Diskusija o rodnim nejednakostima u dijelu b mogla bi da se nastavi nakon sesije 2. Ako učenik ima problema da identifikuje rodne disparitete koji postoje u zemlji ili ne vjeruje da postoje oblasti nejednakosti između žena i muškaraca, bilo bi korisno da se mentor unaprijed pripremi i pribavi podatke i istraživanja za pregled sa učenikom.
- ▶ Ako učenik smatra da je teško da konceptualizuje šta se podrazumijeva pod primjenom rodne perspektive ili rodno osjetljivim konceptom, možda bi bilo korisno koristiti metaforu stavljanja „naočara rodne ravnopravnosti“. Ovo je fraza koju je skovalo finsko Ministarstvo za socijalna pitanja i zdravlje da opiše proces aktivnog ispitivanja zakona, donošenja odluka, programa, projekata itd. da bi se vidjelo da li bi oni eventualno mogli drugačije uticati na žene i muškarce iz rodne perspektive i da bi se ispitale razlike u potrebama i prioritetima žena i muškaraca? „Naočare rodne ravnopravnosti“ znače da koristite novu perspektivu da biste pogledali poznate stvari.

Resursi

Ukoliko je učenicima teško da identifikuju oblasti u kojima se žene suočavaju sa diskriminacijom u svojoj zemlji, sljedeće im može pružiti dodatne informacije:

Nacionalne studije Savjeta Evrope o preprekama, pravnim ljekovima i dobroj praksi za pristup pravdi za žene za sljedeće zemlje: Jermeniju, Azerbejdžan, Gruziju, Republiku Moldaviju i Ukrajinu
[https://www.coe.int/en/web/genderequality/equal-access-of-women-to-justice#{"14965347":0}](https://www.coe.int/en/web/genderequality/equal-access-of-women-to-justice#{)

Nacionalni izvještaji i zaključna zapažanja Komiteta za eliminaciju svih oblika diskriminacije žena
<https://www.ohchr.org/en/hrbodies/cedaw/pages/cedawindex.aspx>
(pretražite pod Informacije specifične za zemlju)

Sesija 4: Istraživanje prepreka pravosuđu za žene

Ova sesija ima za cilj da podstakne učenike da razmotre prepreke pravosuđu sa kojima se žene susrijeću na konkretniji i manje apstraktan način i da identifikuju najkritičnije prepreke ženama u njihovoj zemlji/jurisdikciji.

Odnosi se na

Materijal se odnosi na poglavlje 1, odeljak 1.1 *Priručnika za obuku sudija i tužilaca o obezbjeđivanju pristupa pravdi za žene* i modul 1 kursa HELP.

Ciljevi učenja

Učenik razmatra uobičajene prepreke pravosuđu i može da razlikuje one koje se odnose na sve korisnike pravosuđa, one koje utiču samo na žene i one koje imaju posebno negativan uticaj na žene. Štaviše, učenici treba da razumiju kako se ukrštaju pravne i institucionalne barijere i društveno-ekonomske i kulturne barijere za žene.

Očekivani uticaj

Učenici će moći da identifikuju specifične prepreke za pristup pravdi za žene koje su karakteristične za njihovu državu i pravni sistem. Nakon toga, učenici treba da planiraju konkretne radnje koje mogu preduzeti u svojim praksama koje mogu ublažiti neke od ovih barijera, sagledavajući konkretno oblast prava u kojoj rade. Učenici bi trebalo da steknu uvid u činjenicu da pravni stručnjaci takođe mogu da preduzmu korake da smanje uticaj socioekonomskih i kulturnih barijera – a da pritom ne moraju nužno da eliminišu ove barijere.

Sadržaj/teme

- a. Radeći samostalno, učenici se mogu osvrnuti na svoju praksu i izraditi listu (i) pravnih i institucionalnih barijera i (ii) društveno-ekonomskih i kulturnih barijera koje preovlađuju u njihovim pravnim sistemima. Mogu se osvrnuti na uticaj ovih barijera na žene i muškarce. Ova vježba se takođe može uraditi u grupnom okruženju kao vrsta „oluje ideja“ („brainstorming“). Alternativno, mentor može da pruži otvorenu listu prepreka (primjera), o kojima će učenik ili grupa učenika da razmisli i da doda nove.
- b. Nakon kategorizacije i detaljnije diskusije o primarnim preprekama pravosuđu, učenika ili grupu učenika treba uputiti da razmotre koje bi radnje lično mogli da preduzmu kako bi ublažili prepreke u pristupu pravdi za žene.

Vježbe

- a. Učenici mogu da se upoznaju sa grafikonom u nastavku koji predstavlja različite načine kategorizacije prepreka pravosuđu i razgovaraju o tome da li odražava njihova sopstvena iskustva.

Zatim, mentor može učenicima dati otvorenu listu uobičajenih prepreka pravosuđu, i oni mogu razgovarati u koju kategoriju ih treba staviti (kao i da li se smatraju pravnom ili institucionalnom barijerom ili socioekonomskom ili kulturnom barijerom). Učenike treba ohrabriti da „raspakuju” šta je uključeno u ove barijere i zašto predstavljaju probleme, jer se često ne uklapaju u jednu kategoriju. Važnije je da učenici razmotre šta je uključeno u svaku barijeru nego da je kategorišu.

Ograničena finansijska sredstva (dodatno, visoke pravne takse)
 Nedovoljna zastupljenost žena u pravnim profesijama
 Diskriminatorno zakonodavstvo
 Nepovjerenje u pravne institucije
 Nizak nivo obrazovanja (tj. nedostatak svijesti o svojim zakonskim pravima)
 Nedostaci u zakonodavstvu (tj. kršenja ljudskih prava koja nisu riješena zakonom)
 Stvaranje rodni stereotipa
 Ograničena obuka za pravne stručnjake (na primjer, o nasilju nad ženama)
 Status manjine
 Nepristupačna infrastruktura (tj. zgrade suda bez rampi, nedostatak materijala za slabovide i sl.)
 Korupcija (tj. nedostatak odgovornosti)
 Nejednak teret brige (npr. odgovornosti za brigu o djeci)
 ....

- b. Učenici mogu da osmisle tabelu ili kontrolnu listu u kojoj će zapisati svoja razmišljanja o tome kako bi mogli da se pozabave preprekama koje imaju poseban uticaj na žene, a koje su identifikovali kao posebno relevantne. Treba ih podstaći da strateški razmisle o onome što mogu da urade, ali i da pogledaju dalje od zakonskih i institucionalnih barijera i da razmisle o preuzimanju proaktivne uloge. Uzorci kategorija su u nastavku.

Kontrolna lista:

Šta se može odmah uraditi u mom poslu? (ovo su kratkoročna rješenja)

- ▶ Izraditi i distribuirati informativne biltene o zakonskim pravima u mom tužilaštvu ili sudu
- ▶ Provjerite sa strankama u parnici (žrtvama, svjedocima) da li su se dogovorile o brizi o djeci prije zakazivanja sastanaka ili saslušanja
- ▶ Budite svjesni i uzdržite se od oslanjanja na rodne stereotipe

Na čemu bih mogao da radim sa drugim pravnim stručnjacima? (ovo zahtijeva dugoročnu posvećenost)

- ▶ Osmisliti kontinuirane pravne edukativne kurseve koji pokrivaju pitanja ženskih prava
- ▶ Pregledajte prakse zapošljavanja, angažovanja i unapređenja u mojoj instituciji (koristeći rodnu perspektivu / „naočare rodne ravnopravnosti“)
- ▶ Postanite mentor i promovirate rodnu osjetljivost!

Gdje mogu da dobijem svoju stručnost? (ovo su aktivnosti koje se mogu preduzeti na duži rok)

- ▶ Zalagati se za proširenje usluga besplatne pravne pomoći (tj. uključiti žrtve nasilja u porodici)
- ▶ Rad u lokalnim advokatskim komorama ili drugim organizacijama kako bi se istakli pozitivni sudski ishodi, transparentnost i efikasnost pravnog sistema
- ▶ Rad sa medijima radi boljeg razumijevanja javnosti o tome kako pravni sistem može zaštititi ženska prava

.....

Oblasti za diskusiju

- a. Koji su najčešći razlozi zbog kojih se ljudi ne obraćaju pravosudnom sistemu kada su im prava povrijeđena? Postoje li različiti razlozi za žene i muškarce?

Pozivajući se na materijal (iz priručnika za obuku ili onlajn kursa HELP), koje (i) pravne i institucionalne barijere i (ii) društveno-ekonomske i kulturne barijere vidite u pravnom sistemu u kojem radite? (napravite listu). Gledajući ovu listu, da li su neke barijere češće za žene ili imaju posebno negativan uticaj na žene? Provedite neko vrijeme dublje razmišljajući kako će određena oblast nejednakosti na kraju uticati na pristup pravdi (tj. ako žene preuzmu veći teret brige o djeci, kakav je uticaj na to: kada bi mogle da idu na sud ili da se sastanu sa tužiocem? Njihovu odluku da pokrenu slučaj razvoda ili da sarađuju u krivičnom gonjenju za nasilje u porodici?)

Da li postoje neke prepreke pravosuđu za žene koje se češće primjećuju u krivičnim nego u građanskim predmetima? Šta je sa drugim oblastima pravosuđa (npr. upravno pravo, porodično pravo)? Razgovarajte o potencijalnim uticajima određene barijere (tj. nedostatak „pravne pismenosti“ / znanja o nečijim pravima).

- b. Uzimajući u obzir različite prepreke ženama koje ste identifikovali, šta mislite da je potrebno da se ova barijera eliminiše ili barem da se smanji njen uticaj (razmislite ili diskutujte ako ste u grupnom okruženju)?

Da li vidite neke obrasce u vrstama odgovora koji su potrebni?

Gdje vidite potencijalnu ulogu za sebe u pomaganju u ublažavanju bilo koje od ovih prepreka?

Imajte na umu da mentor treba da podstakne učenike da strateški razmišljaju o tome šta bi mogli da urade kratkoročno i gdje mogu da postanu aktivniji u svojim profesijama u srednjem roku i da utiču na dugoročne promjene. Moglo bi biti korisno ohrabriti učenike da naprave grafikone gdje mogu da kategorišu ove kratkoročne, srednjoročne i dugoročne obaveze/promjene koje mogu da učine.

Savjeti za prilagođavanje

- ▶ Ova sesija bi se mogla efikasno koristiti kao grupna diskusija između mentora i nekoliko učenika kao način da se iznesu različite perspektive o uticaju određenih barijera na žene i muškarce. Mogla bi se uključiti i neformalna „oluja ideja“ na temu šta se može učiniti da se poboljša pravosudni sistem za žene. Ukoliko učenici predstavljaju različite oblasti pravosuđa (građansko i krivično), diskusija bi bila obogaćena. Ali čak i ako to nije slučaj, mentor može postaviti pitanja o različitim poljima pravne prakse kako bi proširio diskusiju.

Resursi

Nacionalne studije Savjeta Evrope o preprekama, pravnim lijekovima i dobroj praksi za pristup pravdi za žene za sljedeće zemlje: Jermeniju, Azerbejdžan, Gruziju, Republiku Moldaviju i Ukrajinu

[https://www.coe.int/en/web/genderequality/equal-access-of-women-to-justice#{"14965347":0}](https://www.coe.int/en/web/genderequality/equal-access-of-women-to-justice#{)

Sesija 5: Pristup pravdi u slučajevima nasilja nad ženama

Ova sesija podstiče učenike da pažljivije sagledaju prepreke pravosuđu sa kojima se žene žrtve rodno zasnovanog nasilja (posebno nasilja u porodici) susrijeću u pravnom sistemu. U idealnom slučaju, ova sesija bi uslijedila nakon sesije 4, tako da se učenici mogu osvrnuti na rezultate svog rada i diskutije sa te sesije.

Odnosi se na

Materijal je zasnovan na konceptima koji su predstavljeni u modulu 1 (odjeljak 1.1.3) *Priručnika za obuku sudija i tužilaca o obezbjeđivanju pristupa pravdi za žene* i istraženi detaljnije u modulu 5 kursa HELP o pristupu pravdi za žene.

Ciljevi učenja

Učenik treba da bolje razumije kako prepreke pravosuđu doprinose odustajanju u slučajevima nasilja nad ženama (konkretno, fenomen da takvi slučajevi „ispadaju“ iz pravnog sistema na putu od krivične prijave do pravosnažne presude i izricanja kazne). Učenici treba da nauče kako radnje ili nečinjenje pravnih stručnjaka duž ovog „lanca pravosuđa“ utiču na pristup pravdi za žene. Učenici takođe treba da razmisle o tome kako standardi postavljeni u Konvenciji Savjeta Evrope o sprječavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici (Istanbulska konvencija) imaju za cilj da povećaju pristup žena pravdi.

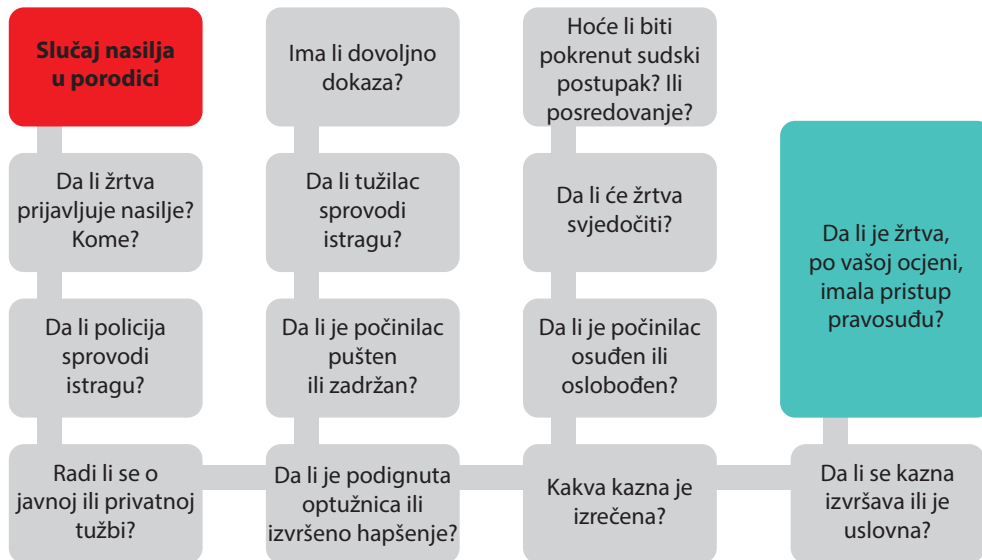
Očekivani uticaj

Učenici će moći da identifikuju prepreke pravosuđu za žrtve nasilja nad ženama i prepoznaće da su te prepreke međusobno povezane (npr. neadekvatna policijska istraga utiče na rad tužilaca; neadekvatan rad tužilaca može dovesti do oslobađajućih presuda). Učenici bi trebalo da steknu uvid u svoju ulogu u okviru pravosudnih lanaca i važnost koordinisanih pristupa, kao što je navedeno u Istanbulskoj konvenciji.

Sadržaj teme

- a. Učenik, kao pojedinac ili grupa učenika koji rade zajedno, treba da se upozna sa pojmom „lanca pravosuđa“ u krivičnom slučaju nasilja nad ženama (vidjeti stranu 18 *Priručnika za obuku sudija i tužilaca o obezbjeđivanju pristupa pravdi za žene* ili rad kroz modul 5 onlajn kursa). Tipičan pravosudni lanac u ovom slučaju počinje prvim kontaktom koji žrtva ima sa pravosudnim sistemom (obično interakcijom sa policijom) i završava se izricanjem kazne u krivičnom predmetu i/ili procesima nakon suđenja. Lanac pravosuđa se može vizuelno predstaviti kao niz koraka sa pitanjima i posljedicama vezanim za svaki korak. Mogao bi izgledati otprilike ovako:

VJEŽBA O PRAKSI PRAVOSUDNOG LANCA

U svakoj fazi pravosudnog lanca, odgovori različitih organa za sprovođenje zakona i pravnih profesionalaca će uticati na ishod za žrtvu – ili zaustavljanje slučaja ili napredovanje slučaja duž lanca. Svaki korak se može formulisati pomoću da/ne pitanja (npr. „Da li tužilac nastavlja sa krivičnim prijavama – da/ne?“), a zatim razmatranjem uticaja svake odluke.

- b. Učenici mogu da zamisle scenario / hipotetički slučaj nasilja nad ženama sa kojim su upoznati i na kojem rade kroz svaki korak u lancu pravosuđa pitajući se kakav bi bio ishod u zavisnosti od toga kako relevantni pravni stručnjak reaguje (bilo da unapređuje slučaj duž lanca ili zaustavlja slučaj). Učenik treba da pretpostavi da žrtva ima legitimno potraživanje prema domaćem zakonu; svrha nije da se procijeni pravni slučaj, već da se razumije kako odluke u različitim fazama mogu spriječiti žrtvu da pristupi pravdi.

Alternativno, učenici mogu da prouče činjenice slučaja *Volodina protiv Rusije* (Evropski sud za ljudska prava, presuda od 9. jula 2019.⁶) i da ih uporede sa radnjama/nečinjenjima relevantnih organa za sprovođenje zakona i pravnih stručnjaka do faze pravosudnog lanca, posmatrajući posljedice po žrtvu. Imajte na umu da činjenice slučaja *Volodina* neće zauzeti cio lanac pravosuđa – što znači da će se završiti prije nego što slučaj ode na suđenje.

- c. Nakon korišćenja pravosudnog lanca za identifikaciju slučajeva odustajanja i razgovora o različitim ishodima u uzorku slučaja nasilja nad ženama, učenik se može pozvati na Istanbulsku konvenciju, prvenstveno Poglavlje 6 o istrazi, krivičnom gonjenju, procesnom pravu i zaštitnim mjerama i Poglavlje 2 član 7 o koordinaciji. Proučavajući obaveze utvrđene Istanbulskom konvencijom, učenik može da uskladi mjere potrebne za sprječavanje odustajanja (i poboljšanje pristupa žena pravdi!) u različitim tačkama u lancu pravosuđa.

Mentori, pažnja!

Ova sesija koristi odluku Evropskog suda za ljudska prava koja se tiče Rusije. Pazite da učenici ne shvate pogrešno zadatak. Korišćenje stvarnog slučaja iz druge jurisdikcije nije u svrhu poređenja ili kritike kako različite države reaguju na nasilje nad ženama. Umjesto toga, slučajevi o kojima odlučuje Sud pokreću pitanja koja su problematična za mnoge države članice Savjeta Evrope. Ovaj slučaj je odabran jer ima elemente koji su tipični za mnoge zemlje.

6. Dostupno na: <https://hudoc.echr.coe.int/eng/?i=001-194321>

Vježbe

- a. Učenici se upoznaju sa uzorkom grafikona koji je dat u priručniku za obuku (ili iznad) o pravosudnom lancu, pregledaju vježbu lanca pravosuđa u Modulu 5 onlajn kursa HELP ili osmišljavaju lanac pravosuđa koji odgovara određenom obliku nasilja nad ženama koji im je poznat.
- b. Zatim, učenik može da razmotri hipotetički slučaj („tipičan“ slučaj iz njihove prakse) ili da radi sa stvarnim slučajem u svojoj zemlji. Generalno se preporučuje da učenici ne koriste slučaj sa kojim su upoznati jer mogu da *previde* nepravilne radnje/nečinjenja u svojim pravnim sistemima ili da nerado identifikuju propuste određenih profesionalnih grupa. Korišćenjem slučaja iz druge jurisdikcije (ovdje se predlaže slučaj Volodina iz Ruske Federacije), učenici mogu da razgovaraju o državnim propustima na otvoreniji i „bezličan“ način. Međutim, učenike treba ohrabriti da odu dalje od slučaja *Volodina*, što znači da istraže druge hipotetičke ishode da je slučaj otišao na suđenje. Zadatak za učenika je da proradi svaku „kariku“ u lancu pravosuđa identifikujući šta se desilo (ili šta je pošlo naopako) u svakoj fazi i razmotri uticaj svakog ishoda na sljedeću kariku u lancu i, na kraju, na mogućnost pristupa pravdi za žrtvu.
- c. Nakon što se razmotri pravosudni lanac i uoče tačke odustajanja (npr. kada je policija odbila da pokrene krivičnu istragu, to je značilo da je žrtva bila izložena daljem fizičkom nasilju i prijetnjama od strane njenog supruga), učenik treba da pregleda Istanbulsku konvenciju. Sljedeći zadatak je da se razmotri koji su specifični zahtjevi Istanbulske konvencije relevantni u kojim tačkama lanca pravosuđa. Doći će do preklapanja i ponavljanja (npr. trebalo je da organi za sprovođenje zakona izvrše procjenu rizika – član 51 Istanbulske konvencije. Da je to učinjeno, vjerovatan ishod bi bio...).

Oblasti za diskusiju

- a. Koje su opšte „karike“ u lancu pravosuđa koje uključuju krivični slučaj nasilja nad ženama na osnovu vaše prakse (imajte na umu da se ovo može razlikovati u zavisnosti od oblika nasilja)? Razmislite prvo o tome kako žrtve obično privlače pažnju pravosudnog sistema. U kojoj fazi se većina slučajeva nasilja nad ženama završava – osudom? Oslobođajuća presuda? Ili nešto drugo?

Da li vam je poznat koncept odustajanja u takvim slučajevima? Da li je učenik uočio neke podatke o ovoj pojavi?

- b. Pregledom slučaja *Volodina* (ili drugog slučaja koji će izabrati mentor i učenik), sistematski proći kroz svaku „kariku“ u lancu, zamišljajući kakvo je iskustvo gospođe Volodine sa pravosudnim sistemom. Za svaku fazu pitajte: *Šta se dogodilo?* (Koje je radnje preduzela gđa Volodina i koje su radnje preduzeli ili nisu preduzeli relevantni organi za sprovođenje zakona/pravni stručnjaci?) *Koja je bila posljedica u smislu unapređenja ili zaustavljanja slučaja? Koje druge radnje su mogle biti preduzete koje bi promijenile ishod?*

- c. Napravite listu ključnih tačaka odustajanja koje ste identifikovali, uzimajući u obzir i fazu u lancu i relevantne organe za sprovođenje zakona / pravne stručnjake koji su bili uključeni. Imajte na umu da koncept „lanca pravosuđa“ pokazuje kako je svaki dio sistema povezan sa sljedećim, tako da ne fokusirate pažnju samo na jednu profesionalnu grupu! Umesto toga, razmislite o njihovoj interakciji (npr. kako tužiocima obavještavaju policiju o tome koje dokaze treba prikupiti u fazi istrage?)

Sada razmotrite Istanbulsku konvenciju, posebno obaveze koje se tiču istrage i krivičnog gonjenja. Koje konkretne mjere bi mogle da spriječe odustajanje ili eskalaciju/ponavljanje nasilja? Koje mjere bi poboljšale pristup pravdi za žrtve nasilja nad ženama (npr. gđa Volodina) i kako bi ublažile ili uklonile tipične prepreke pravosuđu?

Savjeti za prilagođavanje

- ▶ Ova sesija je osmišljena na temu „tipičnog“ slučaja nasilja u porodici. Ali vježba bi se podjednako mogla primijeniti i na druge oblike nasilja nad ženama, kao što su silovanje, seksualno uznemiravanje, uhođenje, zločini zasnovani na časti, itd. Mentor može sa učenicima razgovarati o oblastima krivičnog prava u kojima ima najviše iskustva. Ako su već upoznati sa konceptom lanca pravosuđa, učenicima bi mogao biti koristan izazov da razmotre kako bi oblik nasilja nad ženama na kojem nisu intenzivno radili mogao da se odvija kroz lanac. S druge strane, ako im je ideja lanca pravosuđa nova, preporučljivo je da koriste „tipičan“ slučaj nasilja nad ženama koji im je poznat.

- ▶ Postoji nekoliko presuda Evropskog suda za ljudska prava koje se tiču nasilja nad ženama, i sve se mogu koristiti u lancu pravosuđa. Alternativno, mentor može osmisliti hipotetički slučaj kako bi istakao određena pitanja za učenika (npr. u vezi sa specifičnim postupcima tužilaca ili sudija).

Resursi

Presuda Evropskog suda za ljudska prava u slučaju *Volodina* dostupna je ovdje:
<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-194321>

Tekst Istanbulske konvencije dostupan je na svim jezicima Savjeta Evrope ovdje:
<https://www.coe.int/en/web/istanbul-convention/text-of-the-convention>

Pored kursa HELP o pristupu pravdi za žene, učenici će možda željeti da se upišu na HELP kurs o nasilju nad ženama i nasilju u porodici kako bi detaljnije istražili ovu temu. Ovaj kurs takođe uključuje modul o pristupu žena pravdi. Dostupan je na nekoliko jezika⁷.

Publikacija *Progress of the World's Women: In Pursuit of Justice* sadrži poglavlje o konceptu pravosudnog lanca (poglavlje 2), sa studijom slučaja iz Bugarske (*Bevaka i S. protiv Bugarske*, Evropski sud za ljudska prava, 2008⁸) i informacije o odustajanju u slučajevima silovanja na osnovu studija sprovedenih u Južnoj Africi. (UN Women, 2011). Dostupno na nekoliko jezika: <https://www.unwomen.org/en/digital-library/publications/2011/7/progress-of-the-world-s-women-in-pursuit-of-justice>

Publikacija *Resource book for trainers on effective prosecution responses to violence against women and girls* sadrži poglavlje o preprekama ženama u pristupu krivičnom pravosuđu sa primjerom vježbe za lanac pravosuđa (str. 102) koji bi mogao biti koristan referentni materijal. (UNODC, 2017).
https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/Gender/16-09583_ebook.pdf

---

7. <http://help.elearning.ext.coe.int>.

8. <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016805a32ab>

Sesija 6: Primjena međunarodnog prava o pravima žena u domaćim sudovima

Svrha ove sesije je jačanje vještina praktičara za efikasnu primjenu međunarodnih pravnih standarda u domaćim pravnim postupcima.

Odnosi se na

Ova sesija se logično nadovezuje na materijal predstavljen u poglavlju 2 *Priručnika za obuku sudija i tužilaca o obezbjeđivanju pristupa pravdi za žene* i modul 2 kursa HELP, a oba su pregledi relevantnog međunarodnog prava (i tvrdog \[pravno obavezujućeg] i mekog prava, UN, Savjeta Evrope i Evropske unije).

Ciljevi učenja

Učenik treba da nauči kako da primjenjuje međunarodne pravne standarde u svojoj redovnoj praksi radi zaštite prava žena. Trebalo bi da razumije koji ugovori ili konvencije (uključujući meko pravo) mogu biti primjenljivi na određene slučajeve i proceduru za njihovo uvođenje u pravne slučajeve.

Očekivani uticaj

Čak i ako su učenici već upoznati sa međunarodnim pravnim standardima relevantnim za pitanja ženskih prava, možda neće znati kako da primijene ove standarde u svojoj svakodnevnoj praksi. Učeniku će biti lakše da se poziva na međunarodne standarde ljudskih prava koji se odnose na žene, posebno u oblastima u kojima možda nedostaje domaće zakonodavstvo.

Sadržaj/teme

Ova sesija bi mogla da funkcioniše kao usmjeravano samostalno učenje u kojem učenik istražuje proceduru za primjenu međunarodnog prava u njenoj/njegovoj jurisdikciji.

Vježbe

Vježbe mogu biti u obliku sekvencijalnih zadataka, kao što slijedi:

- a. Pregledajte izvore prava u okviru nacionalnog pravnog sistema i posebno primjenljivost međunarodnog prava (da li se ono tretira na isti način kao i nacionalni zakon u domaćim postupcima?).
- b. Identifikujte gdje u nacionalnom zakonu postoje praznine koje se rješavaju međunarodnim pravom (ugovorima i mekim pravom) – koje se odnose na prava žena ili rodna pitanja.
- c. Pregledajte jurisprudenciju i pravnu praksu kako biste pronašli primjere domaćih sudova koji tumače primjenu međunarodnog prava ili se oslanjaju na njega.
- d. Identifikujte nekoliko specifičnih načina na koje bi učenik mogao da pokuša da uvede međunarodne standarde u svoju praksu.

Oblasti za diskusiju

- a. Da li je međunarodno pravo dodatni ili obavezujući izvor prava? Da li postoje razlike u primjenljivosti ugovornog prava (tvrdog prava) i mekog prava? Koji su procesni aspekti korišćenja različitih izvora prava?
- b. Nakon pregleda osnovnih instrumenata o ljudskim pravima koji se odnose na prava žena (npr. putem onlajn kursa HELP ili putem dodatnih materijala), koja pitanja ste identifikovali koja su detaljnije obrađena u međunarodnom pravu nego u domaćem pravu? Ili u kojim oblastima mislite da bi posebno međunarodno pravo pružilo dodatne informacije o tome kako najbolje zaštititi prava žena?

- c. Kako se u domaćim slučajevima obično pominje međunarodno pravo? U kojim oblastima zakona?
- d. Gdje bi bilo moguće pozvati se na međunarodno pravo ili standarde u, na primjer, razvijanju pravnih argumenata, predstavljanju pravnog obrazloženja ili u presudama? Možete li da zamislite konkretne mogućnosti za korišćenje međunarodnog prava u slučajevima koji se tiču ženskih prava?

Savjeti za prilagođavanje

- ▶ Ukoliko mentor utvrdi da su učeniku potrebne dodatne smjernice, ova sesija bi se mogla predstaviti na drugi način. Učenik može da izabere slučaj iz svoje prakse ili onaj koji mu je poznat (predmet koji se tiče ženskih prava i idealno složen slučaj). Može da identifikuje sve relevantne nacionalne zakone koji su citirani. Zatim može da pregleda ključne međunarodne ugovore (Evropsku konvenciju o ljudskim pravima [EKLJP], Istanbulsku konvenciju, Konvenciju o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena [CEDAW], itd.) i pronađe gdje postoje oblasti preklapanja ili razlike. Naročito mogu da utvrde gdje međunarodni standardi unapređuju pravne argumente u slučajevima koji se tiču kršenja prava žena?
- ▶ Ako nije moguće pronaći jedan slučaj koji je prikladno složen, mentor može osmisliti hipotetičke slučajeve koji se zasnivaju na različitim oblastima prava.

Resursi

Ukoliko bi učenici željeli da pregledaju osnovne dokumente koji se odnose na prava žena, ovdje mogu pronaći sažetke za sisteme Savjeta Evrope i UN:

Standardi i mehanizmi SE o rodnoj ravnopravnosti

<https://www.coe.int/en/web/genderequality/standards-and-mechanisms>

Women's Rights are Human Rights, Kancelarija Visokog komesara za ljudska prava UN (2014)

<https://www.ohchr.org/Documents/Events/WHRD/WomenRightsAreHR.pdf>

Ako je učenicima teško da identifikuju oblasti u kojima domaći zakon (ili praksa) ne štiti na adekvatan način prava žena u njihovoj zemlji, mogli bi da preispitaju presude Evropskog suda za ljudska prava. Presude pružaju uvid u to gdje je Sud utvrdio da nacionalni zakon i/ili praksa nisu u skladu sa međunarodnim standardima (tj. Evropskom konvencijom o ljudskim pravima) koji bi se mogli primijeniti na druge države članice. Ove presude su sažete u brošurama Suda, koje se periodično ažuriraju:

Brošura o rodnoj ravnopravnosti: https://www.echr.coe.int/Documents/FS_Gender_Equality_ENG.pdf

Brošura o nasilju u porodici: https://www.echr.coe.int/Documents/FS_Domestic_violence_ENG.pdf

Brošura o nasilju nad ženama: https://www.echr.coe.int/Documents/FS_Violence_Woman_ENG.pdf

Odjeljenje za rodnu ravnopravnost je takođe sastavilo praksu Evropskog suda za ljudska prava o pitanjima rodne ravnopravnosti:

<https://rm.coe.int/compilation-echr-case-law-1-august-2019/168096d977>

Nacionalne studije Savjeta Evrope o preprekama, pravnim lijekovima i dobroj praksi za pristup pravdi za žene za sljedeće zemlje: Jermeniju, Azerbejdžan, Gruziju, Republiku Moldaviju i Ukrajinu mogu se takođe pregledati: [https://www.coe.int/en/web/genderequality/equal-access-of-women-to-justice#{"14965347":\[0\]}](https://www.coe.int/en/web/genderequality/equal-access-of-women-to-justice#{)

Sesija 7: Rad sa sudskom praksom

Svrha ove sesije je da se učenik angažuje u radu sa stvarnim slučajevima kako bi se istražilo kako bi se pravni ishodi mogli razlikovati da su bili predmet parnice u njenoj/njegovoj zemlji.

Sesija ima dva „puta“ – (slučaj A) rad sa slučajem diskriminacije na osnovu pola, za praktičare građanskog prava i (slučaj B) rad sa slučajem nasilja nad ženama, za praktičare krivičnog prava. Mentor treba da odluči sa učenicom sa kojom vrstom predmeta će raditi i o kojoj će razgovarati. Takođe je moguće raditi na oba slučaja.

Za **građanskopravni slučaj**, svrha je da se omogući učenicima da istraže kako treba voditi sudski postupak u slučaju diskriminacije na osnovu pola/roda, posmatrajući standarde, pitanja dokaza i dokaze koji su potrebni za prebacivanje tereta dokazivanja.

Za predmet **krivičnog prava**, svrha je da učenici istraže kako bi se o slučaju iz zemlje koja nije ratifikovala Istanbulsku konvenciju odlučilo drugačije (ili koji bi pravni argumenti bili drugačije izneseni) da je zemlja bila potpisnica Konvencije.

Odnosi se na

Ova sesija se zasniva na pravnim konceptima koji su predstavljeni u različitim odjeljcima *Priručnika za obuku sudija i tužilaca o obezbjeđivanju pristupa pravdi za žene* i kursa HELP. Za slučaj koji se tiče diskriminacije (Slučaj A), referentni materijal se može naći u modulu 1 (odjeljak 1.3) i modulu 4 (odjeljak 4.3 o dokaznim pitanjima). Modul 3 HELP kursa je o diskriminaciji na osnovu pola i roda.

Za slučaj koji se odnosi na nasilje nad ženama (slučaj B), referentni materijal se nalazi u modulima 3 i 4 *Priručnika za obuku sudija i tužilaca o obezbjeđivanju pristupa pravdi za žene*, kao i u modulima 2 i 5 kursa HELP.

Ciljevi učenja

Učenici treba da steknu praksu u primjeni međunarodnih standarda koji se možda ne koriste uobičajeno u njihovim zemljama. Razmišljajući o međunarodnoj praksi, učenici treba da nauče gdje međunarodno pravo nudi zaštitu za kršenje prava i standarda koji nisu uvijek obuhvaćeni domaćim pravom.

Očekivani uticaj

Učenici će steći uvid u relevantnost međunarodnog prava i standarda. Oni će takođe moći da vježbaju kako mogu da iznose pravne argumente zasnovane na sopstvenom nacionalnom pravu, kao i na međunarodnom pravu.

Sadržaj/teme

Predlaže se da se obrasci činjenica koje učenici proučavaju zasnivaju na stvarnim komunikacijama koje je pregledao Komitet CEDAW. Pregled od strane Komiteta nije sudski proces, ali uključuje pozivanje na nacionalni zakon i proceduru. Učenik treba da razmotri slučajeve i nalaze Komiteta CEDAW. Zatim, učenik treba da razgovara o tome kako će se o istom predmetu suditi i odlučivati u njegovoj/njenoj nadležnosti. Učenik treba da razvije sopstvene pravne argumente, pozivajući se na domaće pravo, kao i na bilo koje relevantno međunarodno pravo. Predlaže se da se učenicima prvo daju činjenice (iz saopštenja Komitetu CEDAW), a zatim da se pročitaju zaključci Komiteta – nakon što iznesu sopstvene pravne argumente.

Mentori, pažnja!

Ova sesija koristi odluke Komiteta CEDAW koje se tiču Slovačke i Rusije. Pazite da učenici ne shvate pogrešno zadatak. Korišćenje pritužbi iz drugih jurisdikcija nije u svrhu poređenja ili kritike kako različite države reaguju na nasilje nad ženama. Umjesto toga, ovi slučajevi uključuju pravna pitanja koja su problematična za mnoge zemlje u Savjetu Evrope.

Slučaj A: Diskriminacija po osnovu pola

Na osnovu činjenica iz saopštenja D. S. (Slovačka) Komitetu CEDAW.

Predmet se odnosi na otpuštanje D. S. sa posla nakon odlaska na porodijsko odsustvo. D. S. je tvrdila da je bila predmet diskriminacije na osnovu pola od strane svog poslodavca.

Učenik treba da pročita činjenice i pritužbu i razvije teoriju slučaja, utvrdi primjenljivo pravo (kao da se slučaj vodi u sopstvenoj državi učenika), identifikuje potencijalne oblike dokaza, razmotri dokaze koji su dovoljni za utvrđivanje *prima facie* slučaja i da prebaci teret dokazivanja, kao i da donese presudu kao da se predmet sudi u pravnom sistemu učenika. Tek tada, učenik treba da razmotri zaključke Komiteta CEDAW. U ovom slučaju, Komitet je utvrdio da je postojala diskriminacija kršenjem CEDAW.

Slučaj B: Nasilje nad ženama

Na osnovu činjenica iz saopštenja osoba A i B (Ruska Federacija) Komitetu CEDAW.

Slučaj se odnosi na A i B koje su obe bile izložene nasilju u porodici i tvrdile su da država nije ispunila svoju obavezu dužne pažnje, odnosno da istraži i krivično goni počiniocce nasilja.

Učenik treba da pročita činjenice i razvije teoriju slučaja, utvrdi primenljivo pravo (kao da se slučaj vodi u sopstvenoj državi učenika), identifikuje potencijalne oblike dokaza i oblasti istrage/krivičnog gonjenja, kao i da donese presudu kao da se predmet sudi u pravnom sistemu učenika. Tek tada, učenik treba da razmotri zaključke Komiteta CEDAW. U ovom slučaju, Komitet je utvrdio da je bilo kršenja CEDAW, uzimajući u obzir i nekoliko opštih preporuka Konvencije.

Imajte na umu da u vrijeme ovog saopštenja Rusija nije ratifikovala Istanbulsku konvenciju. Jedan od zadataka učenika trebalo bi da bude traženje potencijalnih kršenja Istanbulske konvencije.

Vježbe

Uputstva za učenike za slučaj A

Vježba može biti u obliku sekvencijalnih zadataka, kao što slijedi:

- Pregledajte samo činjenice slučaja o diskriminaciji na osnovu pola (ovdje, u vezi sa zapošljavanjem).
- Razmotrite činjenice slučaja u kontekstu vaše nadležnosti. Izložite pravne argumente za slučaj diskriminacije na osnovu pola, oslanjajući se na relevantno domaće pravo, kao i na međunarodne standarde (sve za koje učenik smatra da su primjenljivi).
- Identifikujte moguće oblike dokaza. Može se ići dalje od onih koje se pominju u činjenicama samog slučaja. Učenik treba da razmisli o tome koji će oblici dokaza biti dovoljni da predstavi *prima facie* slučaj, a zatim da prebaci teret dokazivanja na okrivljenog/poslodavca da dokaže da odluka o raskidu radnog odnosa nije bila diskriminatorna.
- Učenik i mentor mogu razgovarati o pravnim argumentima i dokazima. Na kraju, učenik treba da preuzme ulogu sudije i dođe do potencijalne presude.
- Posljednji korak je preispitivanje odluke i preporuka Komiteta CEDAW, uzimajući u obzir da ovo nije obavezujuća pravna presuda. U ovom trenutku, mentor i učenik bi mogli da razgovaraju o razlikama da je ovaj slučaj (a) razmatran pred sudom u zemlji učenika ili (b) razmatran pred Evropskim sudom za ljudska prava, sa idejom da se utvrdi da li postoje neadekvatnosti u pravu u domaćem pravnom okruženju na koje se odnosi međunarodno pravo.

Uputstva za učenike za slučaj B

Vježba može biti u obliku sekvencijalnih zadataka, kao što slijedi:

- a. Pregledajte samo činjenice slučaja o nasilju nad ženama (ovdje o nasilju u porodici)
- b. Razmotrite činjenice slučaja u kontekstu vaše nadležnosti. Odredite koji bi se zakoni primijenili na ovaj slučaj (i krivično pravo i krivični postupak, kao i potencijalno građansko ili upravno pravo).
- c. Koji međunarodni standardi bi se primijenili na činjenice u ovom slučaju? Imajte na umu da Ruska Federacija nije bila potpisnica Istanbulske konvencije u vrijeme kada je slučaj razmatran. Ali učenik treba da pristupi ovom slučaju kao da je država obavezana Konvencijom. Takođe razmotrite sve druge važeće međunarodne standarde.
- d. Identifikujte dokaze o nečinjenju države iz slučaja. Takođe identifikujte druge radnje koje je policija ili tužiocu trebalo da preduzmu, da se ovaj slučaj dogodio u vašoj zemlji.
- e. Učenik i mentor mogu razgovarati o pravnim argumentima i dokazima o nečinjenju države. Na kraju, učenik treba da preuzme ulogu sudije i dođe do potencijalne presude.
- f. Posljednji korak je preispitivanje odluke i preporuka Komiteta CEDAW, uzimajući u obzir da ovo nije obavezujuća pravna presuda. U ovom trenutku, mentor i učenik bi mogli da razgovaraju o razlikama da je ovaj slučaj (a) razmatran pred sudom u zemlji učenika ili (b) razmatran pred Evropskim sudom za ljudska prava, u vezi sa istim činjenicama, ali u zemlji koja je ratifikovala Istanbulsku konvenciju.

Oblasti za diskusiju

Za slučaj A

- a. Nakon čitanja činjenica koje je dostavio autor (D. S.), da li postoje razlike u tome kako nacionalni zakon u ovom slučaju (ovdje, Slovačka) i u vašoj zemlji tretira diskriminaciju na osnovu pola (ili roda)? Koje su to razlike?
- b. Stavljajući sebe u ulogu advokata D. S., koji zakon važi za slučajeve diskriminacije u vašoj zemlji?
- c. Na koje međunarodne pravne standarde bi se moglo pozvati? Razmislite o CEDAW kao i o konvencijama Savjeta Evrope.
- d. Nakon što pročitate zapažanja države ugovornice („odbrana“) i komentare podnosioca pritužbe, koji su potencijalni oblici dokaza koje bi podnosilac pritužbe mogao da iznese i koje bi država („okrivljeni“) mogla da pruži (možete da napravite listu)? Budite kreativni i razmišljajte van činjenica slučaja i razmotrite dokaze koji su dostupni u vašoj zemlji. Koji dokazi bi bili dovoljni da D. S. napravi prima facie slučaj prema domaćem zakonodavstvu? Razmislite o drugoj sudskoj praksi sa kojom ste možda upoznati. Ako je na ovo pitanje teško odgovoriti, imajte to na umu kada kasnije budete razmatrali šta je Komitet CEDAW utvrdio o tome da li je teret dokazivanja prebačen.
- e. Sada, stavljajući se u ulogu sudije, šta biste odlučili, odnosno kako biste objasnili presudu u korist D. S. (u pogledu nalaza da ju je njen poslodavac diskriminisao)?
- f. Razmotrite zaključke Komiteta CEDAW. Imajte na umu da je Komitet utvrdio kršenja Konvencije. Da li mislite da bi presuda bila ista kada bi se ovaj slučaj razmatrao u vašem pravnom sistemu? Ili oslanjajući se samo na domaće pravo ili pozivajući se i na međunarodno pravo (kao što je CEDAW)? Da li biste očekivali razlike da je ovaj slučaj razmatrao Evropski sud za ljudska prava, oslanjajući se na Evropsku konvenciju o ljudskim pravima?

Za slučaj B

- a. Nakon čitanja činjenica koje su dostavili autori (A i B), da li postoje razlike u tome kako nacionalni zakon u ovom slučaju (ovdje, Ruska Federacija) i u vašoj zemlji tretira nasilje u porodici? Koje su to razlike?
- b. Stavljanjem sebe u ulogu advokata osoba A i B, koji zakon se primjenjuje na slučajeve nasilja u porodici u vašoj zemlji (razmotrite krivično pravo, krivični postupak, upravno i građansko pravo)? Da li u vašoj zemlji postoje pravni lijekovi koji nisu bili dostupni osobama A i B?
- c. Koje bi pravne obaveze policije ili tužioca bile obuhvaćene da se ovaj slučaj dogodio u vašoj zemlji?
- d. Zamislite da su se činjenice ovog slučaja desile u državi koja je bila potpisnica Istanbulske konvencije – na koje članove biste se pozvali da dokažete nečinjenje države u ovom slučaju?

- e. Koji su potencijalni dokazi da država nije ispunila obavezu dužne pažnje u ovom slučaju?
- f. Pregledajte zapažanja države potpisnice („odbrana“) – kako biste vi, kao zastupnici osoba A i B, odgovorili na ove argumente?
- g. Sada, stavljajući se u ulogu sudije, šta biste odlučili, ili gdje biste našli kršenja domaćeg i međunarodnog prava?
- h. Razmotrite zaključke Komiteta CEDAW. Imajte na umu da je Komitet utvrdio kršenja CEDAW. Da li mislite da bi presuda bila ista kada bi se ovaj slučaj razmatrao u vašem pravnom sistemu? Šta bi bilo da je ovaj slučaj razmatrao Evropski sud za ljudska prava, oslanjajući se na Istanbulsku konvenciju?

Resursi

Slučajevi diskriminacije:

Saopštenje D. S. (Stavovi koje je usvojio Komitet CEDAW u vezi sa saopštenjem br. 66/2014)

<https://digitallibrary.un.org/record/854547>

Saopštenje R. K. B. (Stavovi koje je usvojio Komitet CEDAW u vezi sa saopštenjem br. 28/2010)

<https://juris.ohchr.org/Search/Details/1720>

Slučajevi nasilja nad ženama:

Saopštenje osoba A i B (Stavovi koje je usvojio Komitet CEDAW u vezi sa saopštenjem br. 100/2016)

<https://undocs.org/pdf?symbol=en/CEDAW/C/73/D/100/2016>

Saopštenje O. G. (Stavovi koje je usvojio Komitet CEDAW u vezi sa saopštenjem br. 91/2015)

<https://juris.ohchr.org/Search/Details/2429>

Sesija 8: Šta se može učiniti da se eliminišu rodni stereotipi u sudskim procesima?

Ova sesija se fokusira na kritičnu prepreku pravosuđu za žene – oslanjanje na rodne stereotipe u slučajevima nasilja nad ženama. Svrha je da se od učenika zatraži da razmotri nekoliko eklatantnih primjera rodne pristrasnosti u sudskom donošenju odluka i da razmisli o nanesej šteti i o tome kako je pravni sistem reagovao u svakom slučaju.

Odnosi se na

Preporučuje se da se ova sesija održi nakon što se učenik već upoznao sa temama sudijskih rodni stereotipa i pristrasnosti. Ovaj materijal se može naći u odjeljku 1.4 *Priručnika za obuku sudija i tužilaca o obezbjeđivanju pristupa pravdi za žene* i modulu 4 kursa HELP. Preporučuje se da se u cilju ove sesije dublje sagledaju rodni stereotipi i razmisli o negativnim posljedicama u pravnim slučajevima, uz vođstvo mentora.

Ciljevi učenja

Učenik će prepoznati uobičajene predrasude/stereotipno donošenje odluka (kao što je okrivljavanje žrtve u slučajevima nasilja nad ženama; nerazumijevanje dinamike seksualnog nasilja/silovanja; dezinformacije o pristanku u takvim slučajevima i sl.) i počće da utvrđuje odakle potiču ovi stereotipni pojmovi kao i šteta koju nanose. Učenik takođe treba da osmisli potencijalne odgovore na takvu rodnu pristrasnost i način na koji oni, kao pravni profesionalci, mogu da ih blokiraju ili spriječe da nanose štetu.

Očekivani uticaj

Učenik će shvatiti da su stereotipi i zablude o seksualnom nasilju (kao i drugim oblicima nasilja nad ženama), nažalost, uobičajene reakcije koje se dešavaju u društvu. Kada ovi stereotipi utiču na donošenje pravnih odluka, to rezultira jednom od najkritičnijih prepreka u pristupu pravdi za žrtve rodno zasnovanog nasilja (i takođe razlog zašto se takvi zločini smatraju latentnim). Učenik će razumjeti da je odgovornost pravnih stručnjaka da obezbijede da pristrasnost i oslanjanje na stereotipe u tumačenju dokaza i primjeni zakona ne budu dio pravnog donošenja odluka. Trebalo bi da se osjećaju ovlašćenim da prepoznaju takvu pristrasnost i stereotipe i da spriječe da se to dešava u njihovom sopstvenom donošenju odluka i u pravnim procesima uopšte.

Sadržaj/teme

Učeniku se daju informacije (ili se od njih traži da urade mini-istraživanje) o nedavnim i posebno eklatantnim slučajevima rodni stereotipa/pristrasnosti. Navedena su tri primjera, a mentor može zatražiti od učenika da razmotri jedan ili sva tri, ili može izabrati druge problematične slučajeve. Mentor usmjerava učenika da razmisli o tome šta stoji iza sudskih odluka, koji su određeni stereotipi koji se podržavaju, nanijeta šteta, kao i reakcije javnosti koje su uslijedile.

Mentori, pažnja!

Rezimei dati u nastavku nisu potpune istorije slučajeve. Svrha vježbe nije da se preispita sudsko donošenje odluka za cijeli slučaj, već da se fokus stavi na primjere kako rodni stereotipi mogu nepropisno da utiču na sudske postupke.

U svakom slučaju postoje jasni primjeri rodni stereotipa, a učenika ne treba ohrabrivati da pronađe opravdanje za ovu praksu.

Imajte na umu da neki učenici mogu imati iste zablude – na kraju krajeva, ova vjerovanja su uobičajena u većini društava. Tako bi učenici mogli pokušati da ih umanje ili daju objašnjenja. Važno je da mentor prenese ključnu poentu učenja – to su primjeri pravnih stručnjaka koji se nepropisno oslanjaju na rodne stereotipe i to se ne može opravdati.

Vježbe

Tri predložena primjera su sljedeća. Dodatne informacije o ovim konkretnim slučajevima možete pronaći preko mnogih novinskih kuća, u referencama.

Španija: (slučaj „čopora vukova”)⁹ Godine 2018, pet muškaraca optuženo je za grupno silovanje 18-godišnje djevojke. Oni su proglašeni krivima za lakši prekršaj „kontinuiranog seksualnog zlostavljanja”, ali ne i za silovanje. Bilo je nekoliko problematičnih aspekata slučaja. Na primjer, krivično djelo silovanja prema španjskom zakonu mora uključivati nasilje ili zastrašivanje. Branilac je tvrdio da je žrtva pristala, koristeći telefonski video-snimak na kojem se vidi kako je žrtva nepokretna zatvorenih očiju kao dokaz da nije bilo nasilja/zastrašivanja. Odbrana je dostavila i dokaze, dobijene od privatnog detektiva, o žrtvi koja se smeškala sa prijateljima nekoliko dana nakon incidenta. Sudija je utvrdio da „pasivnost” žrtve znači da nije bilo silovanja. Nakon presude, u Španiji su bili veliki javni protesti i pozivi za izmjenu zakona o seksualnim deliktima. Vrhovni sud je 2019. godine ukinuo presudu i povećao kazne sa 9 na 15 godina. Zakon o krivičnim djelima silovanja i seksualnog zlostavljanja je trenutno u fazi revizije i može biti izmijenjen.

Italija¹⁰: Godine 2016, prvostepeni sud je osudio dvojicu muškaraca za silovanje 22-godišnje žene (koja je porijeklom iz Perua). Apelacioni sud je 2017. godine oslobodio muškarce. Obrazloženje apelacionog suda (vijeće od 3 sutkinje) uključivalo je činjenicu da svjedočenje žrtve nije bilo vjerodostojno jer je bila ružna / „previše muževnog izgleda” da bi bila poželjna (na osnovu toga što su sudije vidjele njenu fotografiju i izjave okrivljenih da ih nije privlačila). U predmetu su postojali forenzički dokazi da je žrtva imala povrede koje su u skladu sa silovanjem i da je bila drogirana. Vrhovni sud je 2019. godine naložio ponovno suđenje. Ministarstvo pravosuđa naložilo je ispitivanje presude.

Sjeverna Irska¹¹: U suđenju iz 2018. u kojem je 17-godišnja djevojka optužila 27-godišnjeg muškarca za silovanje, ključno pitanje je bilo da li je žrtva pristala na bilo kakve seksualne radnje. U završnom obraćanju poroti, branilac je iznio sljedeće: „*Da li dokazi poništavaju mogućnost da se njoj dopao okrivljeni i da je bila otvorena da se sastane sa nekim i da bude sa nekim? Morate pogledati kako je bila obučena. Nosila je tange [donji veš] sa čipkastim prednjim dijelom.*” Poslije vijećanja, porota je oslobodila okrivljenog. Potom su uslijedili masovni protesti i izjave u kojima se osuđuje presuda u parlamentu. Slučaj je na kraju doveo do toga da je Odbor za krivično pravosuđe naručio nezavisnu reviziju zakona i procedura u vezi sa seksualnim prestupima u Sjevernoj Irskoj.

Oblasti za diskusiju

- ▶ Šta je problematično u svakom od slučajeva? Koji su specifični rodni stereotipi, ili zablude o seksualnom nasilju, koji se podržavaju? Zašto je ova praksa problematična?
- ▶ Razmotrite kako su stereotipi i mitovi o silovanju i seksualnom nasilju podržani u svakom od ovih slučajeva. Da li je to bilo kroz pravne argumente, odluku suda ili čak u samim zakonima? Koje su razlike u pogledu uticaja na slučaj kada rodni stereotipi imaju različite „izvore”?
- ▶ Da li pravno odlučivanje ili pravni argumenti u svakom od ovih slučajeva ukazuju na razumijevanje dinamike slučajeva silovanja? Šta se ne razumije?
- ▶ Šta je moglo drugačije da se uradi? Stavite se u ulogu tužioca ili sudije (ili drugog relevantnog pravnog stručnjaka) i razmotrite moguće radnje, u smislu prigovora, uputstava porote, sopstvenog vijećanja, zakonskih amandmana itd.
- ▶ Da se bilo koji od ovih slučajeva dogodio u vašoj zemlji, šta bi se moglo učiniti da se „pošalje signal” da su rodna pristrasnost i oslanjanje na rodne stereotipe neprihvatljivi? (npr. Da li postoje disciplinski postupci? Šta je sa nezavisnim istragama ili procesima pravne reforme?)
- ▶ Ova tri primjera bila su predmet nacionalnih protesta i pokrivena su u međunarodnoj štampi. Šta mislite, zašto se ovo dogodilo? Da li mislite da su ovi slučajevi netipični ili sadrže neke poznate elemente?

9. <https://www.theguardian.com/world/2018/apr/26/protests-spain-five-men-cleared-of-teenagers-gang-rape-pamplona>;

10. <https://www.theguardian.com/world/2019/mar/11/men-acquitted-of-charges-because-victim-judged-too-masculine>

11. <https://www.irishexaminer.com/breakingnews/ireland/comment-investment-needed-to-change-attitudes-towards-consent-and-rape-885955.html>

- ▶ Šta je bio krajnji rezultat ova tri slučaja u smislu poboljšanja rada pravosudnog sistema za žrtve silovanja ili drugih oblika seksualnog nasilja? Koje su lekcije naučene?
- ▶ Možete li da zamislite načine na koje pravni sistem (i profesionalci u njemu) mogu biti proaktivniji u rješavanju rodnih stereotipa i pristrasnosti, umjesto da reaguju na slučajeve poput ovih koji nanose znatnu štetu (žrtvi, ali i generalno podrivaju povjerenje u institucije)?

Savjeti za prilagođavanje

- ▶ Očekuje se da će se ova sesija koristiti nakon što učenik već prouči rodne stereotipe (bilo iz priručnika za obuku ili onlajn kursa). Međutim, ako mentor vidi da učenik ima problema da identifikuje problematične rodne stereotipe u predviđenim scenarijima, mentor treba da zahteva od učenika da pročita neke od materijala iz odeljka Resursi u nastavku. Ovo takođe može biti način da započnete sesiju – da osvježite pamćenje učenika.
- ▶ Napredniji pristup može biti da zamolite učenike da pregledaju primjere iz sopstvenog iskustva i prakse. Ovo zahtijeva samorefleksiju ličnih predrasuda i predubjeđenja. Svrha nije da okrivimo učenika, već da razumijemo da su mitovi o seksualnom nasilju uobičajeni (obratite pažnju na različite zemlje / pravne sisteme u primjerima koji su dati u vježbi) i da je naše razmišljanje takođe napredovalo tokom vremena (razmotrite kako su slučajevi nasilja nad ženama u zakonu tretirani prije 20 ili 100 godina).
- ▶ Učenici bi takođe mogli da identifikuju i razgovaraju o tipovima rodnih stereotipa koji se mogu vidjeti u slučajevima koji se odnose na pravna pitanja koja nisu seksualno nasilje. Jedan od primjera bi bio da se razgovara o tome kako se slučajevi supružničkog ili bračnog silovanja rješavaju u nacionalnom zakonu – da li postoji odbrana za silovanje kada su počinitelj i žrtva u braku? Da li je došlo do promjena zakona i pravnog tretmana takvih slučajeva? Koje su to bile promjene i zašto su važne?

Resursi

Za dodatne informacije o rodnim stereotipima i rodnoj pristrasnosti, učenicima bi moglo koristiti sljedeće dodatno štivo:

Eliminating judicial stereotyping: Equal access to justice for women in gender-based violence cases (Office of the High Commissioner for Human Rights, 2014)

Gender stereotyping as a human rights violation (Office of the High Commissioner for Human Rights, 2013)
<https://www.ohchr.org/EN/Issues/Women/WRGS/Pages/GenderStereotypes.aspx>

Sesija 9: Korišćenje rodno osjetljivih praksi u stvarnom životu

---

Svrha ove sesije je da ohrabri učenika da se stavi u kožu korisnice pravosuđa – na primjer, žrtve rodno zasnovanog nasilja – kako bi se identifikovale prepreke pravosuđu koje se mogu otkloniti.

Odnosi se na

Sesija se može koristiti u bilo kom trenutku u Mentorskom programu. Odnosi se na materijal predstavljen u poglavlju 4 priručnika za obuku i modulima 5 i 6 kursa HELP o pristupu žena pravdi.

Ciljevi učenja

Učenik treba da vidi sopstvene prakse i radni prostor očima žena koje pokušavaju da pristupe pravdi. Treba da kritički analizira svoje radno okruženje i identifikuje potencijalne prepreke pravosuđu i sistemima ili praksi koje bi se mogle poboljšati. Cilj nije da učenik pronađe greške sa kolegama ili drugim osobljem, već da holistički sagleda vrste problema sa kojima se žena koja pokušava da pristupi pravdi može susresti.

Očekivani uticaj

Učenik će primijeniti ono što je naučio iz kursa obuke i samog programa da identifikuje konkretne oblasti u kojima može doći do poboljšanja u radnom okruženju. Potencijalno bi učenici iz iste prakse/tužilaštva ili suda mogli da rade ovu vježbu zajedno, a učenik bi takođe mogao da angažuje druge profesionalce u ovom „pregledu“.

Sadržaj/teme

Sesija bi mogla imati oblik „mini rodne revizije“ u kojoj učenik kritički ispituje radno okruženje (ne samo fizički prostor već i politike, procedure, itd.) iz perspektive hipotetičke korisnice pravosuđa. Sljedeći korak bi bio da učenik izvijesti o onome što je otkrio (bilo pojedinačno sa mentorom ili u grupnom okruženju) i da osmisli preporuke za poboljšanja.

Rodne revizije se obično koriste za unapređenje rodne ravnopravnosti u organizaciji i mogu biti opsežan proces. Rodne revizije se takođe mogu koristiti za procjenu nacionalnog zakonodavstva iz rodne perspektive. Ovdje je proces mnogo ograničeniji i predviđen je da ga učenik sprovodi tokom nekoliko dana.

Vježbe

Mentor traži od učenika da izvrši zadatak kritičkog pregleda sopstvenog radnog mjesta i uočavanja vrsta pitanja o kojima je on/ona već učio. Vježba bi se mogla opisati kao „mini rodna revizija“ koja je daleko manje obimna od pune revizije, ili bi mogla biti vježba u kojoj se učenik stavlja u ulogu žene koja pokušava da pristupi pravdi (pogledajte Resurse u nastavku).

Mentor i učenici bi mogli zajedno da razviju kontrolnu listu za ovu rodnu reviziju, koristeći doljenavedene sugestije i prilagođavajući listu rada učenika (tj. da li su tužioci, građanske ili krivične sudije). Mentor treba da podstakne učenika ne samo da pogleda fizički prostor već i, koliko je to moguće, znanje i postupke ljudi u kancelariji (npr. pomoćnici tužioca, službenici u sudu, sudski izvršitelji, itd.), procese, politike itd. Učenici takođe treba da se kreću po radnom okruženju (ne samo da razmišljaju o tome), razgovaraju sa osobljem, pogledaju fizički prostor i pogledaju procesna pitanja kako bi pokušali da identifikuju potencijalne probleme/prepreke za žene. Potencijalno, ako postoji mješovita grupa učenika, oni bi takođe mogli da posjećuju kancelarije svojih kolega.

Kontrolna lista:

Pregled **politike, procedura i procesa** iz perspektive rodne osjetljivosti / neutralnosti / rodnog sljepila (tj. Da li postoje interna uputstva ili smjernice za intervjuisanje žrtve rodno zasnovanog nasilja?)

Poznavanje i osjetljivost osoblja na rodna pitanja (tj. Da li osoblje ima adekvatno znanje o potrebama žena kao korisnica pravosuđa? Postoji li obuka za osoblje?) Napomena: Učenici mogu intervjuisati odabrane članove osoblja ili održati sastanak fokus grupe.

Sprovedite **obilazak fizičkog prostora** (tj. Da li su dostupne informacije koje se posebno odnose na potencijalna pitanja za žene koje koriste pravosuđe – kao što su brošure, leci ili preporuke za lokalne službe? Da li postoje odvojene čekaonice za ljude koji dolaze u kancelariju/sud sa djecom? Da li se uzimaju u obzir bezbjednosna pitanja?)

...

Oblasti za diskusiju

- ▶ Koji su bili vaši glavni nalazi iz „mini rodne revizije“ u pogledu pristupa žena pravdi? Da li vas je nešto iznenadilo? Šta je to?
- ▶ Gdje ste najčešće nalazili potencijalne prepreke pravosuđu? Da li su one bile vezane za procedure ili sam prostor ili nešto drugo?
- ▶ Šta mislite, koji su konkretni koraci potrebni za poboljšanje pristupa pravdi za žene u vašem radnom okruženju?
- ▶ Kako biste okarakterisali ove barijere u smislu mogućnosti da ih sami riješite?
- ▶ Da li biste morali da radite sa drugima kako biste poboljšali situaciju za žene koje koriste pravosuđe? Ako je tako, sa kim? Koja podrška ili resursi bi vam bili potrebni za rješavanje ovih prepreka? Šta možete da planirate da budete sigurni da imate neophodnu podršku i resurse?
- ▶ Šta mislite, kako bi ova vježba prošla da ste je obavili na početku mentorstva (tj. 8 mjeseci ranije)? Da li mislite da biste imali drugačiju perspektivu o pristupu žena pravdi u odnosu na vaše radno okruženje?

Resursi

Ako učenici nisu upoznati sa konceptom rodne revizije, mogli bi da pročitaju opis procesa ovdje: <https://eige.europa.eu/gender-mainstreaming/methods-tools/gender-audit>

Međutim, mentor treba jasno da objasni da se od učenika ne očekuje da sprovede bilo kakvu punu rodnu reviziju; vježba je zamišljena da bude proces sistematskog sagledavanja radnog okruženja, koristeći neke osnovne metode koje se primjenjuju u rodnim revizijama.

U periodu 2015–2017, švedski sudski sistem je prošao kroz proces uvođenja aspekta rodne ravnopravnosti, a rezultati su dokumentovani u izvještaju o povratnim informacijama. Ovaj izvještaj bi mogao da bude koristan kao osnovno štivo jer opisuje aktivnosti koje su korišćene za procjenu rodne osjetljivosti sudskog sistema. Imajte na umu da odjeljak 3.6.6 izvještaja opisuje kako je sprovedena „rodna šetnja stopama korisnika“.

<https://rm.coe.int/gm-feedback-swedish-court/16808f14d8>

Sesija 10: Evaluacija, sljedeći koraci i zatvaranje

Cilj ove završne sesije je da se zatvori proces mentorstva: izvuku konačna zapažanja, prikupe postignuća u učenju, procijene rezultati i identifikuju koraci za budućnost kako bi se naučeno integrisalo u svakodnevni rad pravnika.

Ciljevi učenja

Mentor treba da podrži učenika u pregledu puta učenja kroz koji su prošli tokom programa, u identifikaciji njihovih tačaka učenja i u donošenju zaključaka o iskustvu. U ovoj sesiji, glavni cilj je evaluacija učenja, razmišljanje o uticaju i prenošenje naučenog u svakodnevni rad učenika.

Sesija treba da pruži prostor za povratne informacije i sugestije od strane učenika, kako u pogledu procesa mentorstva, tako i u pogledu sadržaja mentorskih sesija.

Očekivani uticaj

Učenici treba da budu u stanju da identifikuju svoje najvažnije ishode učenja i tačke naučenog koje se mogu integrisati u svakodnevni rad kako bi se ženama obezbijedio bolji pristup pravdi.

Sadržaj / teme / oblasti za diskusiju

- ▶ Tačke učenja i zaključci;
- ▶ Budući koraci, eventualne dalje potrebe za podrškom i učenjem;
- ▶ Proširivanje uticaja – dopiranje do kolega sa temom pristupa žena pravdi;
- ▶ Evaluacija procesa – saradnja mentora i učenika;
- ▶ Povratne informacije.

Vježbe

Ova sesija bi mogla biti posebno korisna ako se barem djelimično održi u grupi, tako da ishodi učenja i budući koraci mogu inspirirati sve učenike. Aktivnost evaluacije bi mogla uključivati razmatranje mentorskih bilješki i pamćenje najvažnijih tačaka diskusije sa svake sesije. Neki aspekti učenja o kojima bi se moglo razgovarati:

- ▶ Koje su stvari/prakse koje sam već radio, ali sam postao svjesniji njihove važnosti u pogledu pristupa žena pravdi?
- ▶ Da li postoje neke dodatne stvari koje ću uraditi drugačije nakon ovog procesa?
- ▶ Šta bi se moglo učiniti sa moje strane u budućnosti da se ženama obezbijedi bolji pristup pravdi?
- ▶ Koje slučajeve i primjere sam smatrao najkorisnijim za svoju praksu?

Resursi

Obrazac za završnu evaluaciju mentorstva (za učenike) – Aneks 2.

DODATNI RESURSI ZA IZRADU MENTORSKIH SESIJA

Savjet Evrope

Materijali o jednakom pristupu pravdi za žene

<https://www.coe.int/en/web/genderequality/equal-access-of-women-to-justice>

Istanbulska konvencija (tekst na svim jezicima Savjeta Evrope)

<https://www.coe.int/en/web/istanbul-convention/text-of-the-convention>

Izveštaji Grupe eksperata za borbu protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici (GREVIO)

<https://www.coe.int/en/web/istanbul-convention/>

Evropski sud za ljudska prava

Sudska praksa (baza podataka HUDOC)

[https://hudoc.echr.coe.int/eng#{"documentcollectionid2":\["GRANDCHAMBER","CHAMBER"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{)

Brošura o nasilju nad ženama

https://www.echr.coe.int/Documents/FS_Violence_Woman_ENG.pdf

Brošura o nasilju u porodici

https://www.echr.coe.int/Documents/FS_Domestic_violence_ENG.pdf

Brošura o rodnoj ravnopravnosti

https://www.echr.coe.int/Documents/FS_Gender_Equality_ENG.pdf

Evropski program za obrazovanje o ljudskim pravima za pravne stručnjake (HELP), onlajn kursevi:

<http://help.elearning.ext.coe.int>

Izvori rodne statistike

Izveštaji UNDP o ljudskom razvoju, podaci i profili zemalja

<http://www.hdr.undp.org/en>

<http://www.hdr.undp.org/en/data>

Baza podataka o rodnoj statistici UNECE

<https://w3.unece.org/PXWeb/en>

<https://w3.unece.org/PXWeb/ru>

Baza podataka Svjetske banke

<https://databank.worldbank.org/source/gender-statistics>

Nacionalni statistički zavodi

Komitet CEDAW

Opšte preporuke (uključujući pristup žena pravdi i nasilje nad ženama)

<https://www.ohchr.org/EN/HRBodies/CEDAW/Pages/Recommendations.aspx>

Jurisprudencija

<https://juris.ohchr.org/en/search/results?Bodies=3&sortOrder=Date>

Video

Multimedijalni sadržaji Savjeta Evrope o rodnoj ravnopravnosti

<https://www.coe.int/en/web/genderequality/multimedia>

Video-zapisi Savjeta Evrope o nasilju nad ženama

<https://www.coe.int/en/web/istanbul-convention/>

<https://www.coe.int/en/web/human-rights-channel/domestic-violence-and-violence-against-women>

Digitalna biblioteka UN Women

<https://www.unwomen.org/en/digital-library/videos>

UN Women za Evropu i Centralnu Aziju

<https://eca.unwomen.org/en/digital-library/videos>

Rodna ravnopravnost (i rodne razlike u platama)

<https://www.youtube.com/watch?v=TWvJ3Dd2Y9M>

<https://www.youtube.com/watch?v=t2JBPBIFR2Y>

<https://www.youtube.com/watch?v=pF1j22x-yU8>

https://www.youtube.com/watch?v=snUE2jm_nFA

Rodni stereotipi

<https://www.youtube.com/watch?v=G3Aweo-74kY>

Integracija aspekta rodne ravnopravnosti

<https://youtu.be/udSjBbGwJEg> (engleski)

<https://youtu.be/Dh2B7ausEJo> (ukrajinski)

ANEKSI

---

(1) Obrazac izvještaja o mentorskoj sesiji (za mentore)

(2) Obrazac za završnu evaluaciju mentorstva (za učenike)

(3) Obrazac završnog izvještaja o mentorstvu (za mentore)

Sufinansira
Evropska unija

COUNCIL OF EUROPE

Sufinansira i sprovodi
Savjet Evrope

EUROPEAN UNION

CONSEIL DE L'EUROPE

**Pristup pravdi za žene:
Ispunjavanje Istanbulske konvencije i drugih evropskih standarda rodne ravnopravnosti**

OBRAZAC IZVJEŠTAJA O MENTORSKOJ SESIJI

(Aneks 1, za mentore)

Ovaj izvještaj ćete popuniti nakon svake mentorske sesije koju održite. Pažljivo pročitajte i popunite obrazac jer će se on koristiti za dokumentaciju Mentorskog programa i pomoći će drugima da bolje razumiju vaš proces, kako ste prilagodili program i šta ste iz njega naučili. To je takođe jedinstvena prilika da razumijete kako da poboljšate Mentorski program na osnovu vašeg iskustva.

Pokušajte da budete konkretni kako bismo najbolje razumjeli kako su se odvijali procesi i na kakve ste izazove naišli sa svojim učenicima. Prije nego što upotrijebi bilo šta iz vašeg izvještaja, Savjet Evrope će zatražiti vašu dozvolu i dozvoliti vam da uredite te djelove.

Vaše ime, država: _____

Individualna mentorska sesija   Grupna mentorska sesija

Ime i prezime učenika: _____

Datum i mjesto održavanja mentorske sesije: _____

Obrađene teme/oblasti:

--

Kratak rezime sastanka i vaša iskustva:

--

Postignuti rezultati i izazovi na koje ste naišli tokom sastanka:

--

Iskustva sa predloženim metodama, stvari koje ste prilagodili ili predložili da se koriste drugačije:

Bilo koji drugi komentar, stvari koje treba zapamtiti sa ove sesije:

Sufinansira
Evropska unija

COUNCIL OF EUROPE

Sufinansira i sprovodi
Savjet Evrope

EUROPEAN UNION

CONSEIL DE L'EUROPE

Pristup pravdi za žene: Ispunjavanje Istanbulske konvencije i drugih evropskih standarda rodne ravnopravnosti

OBRAZAC ZA ZAVRŠNU EVALUACIJU MENTORSTVA

(Aneks 2, za učenike)

Ovaj obrazac za evaluaciju će popuniti svi učenici pred kraj Mentorskog programa, nakon završetka sesije evaluacije sa mentorom. Pažljivo pročitajte i popunite obrazac jer će se on koristiti za dokumentaciju Mentorskog programa i pomoći će drugima da bolje razumiju vaš proces i šta ste iz njega naučili. To je takođe jedinstvena prilika da razumijete kako da poboljšate Mentorski program na osnovu vašeg iskustva.

Pokušajte da budete konkretni kako bismo najbolje razumjeli kako se odvijao proces.

Vaše ime, država: _____

Datumi procesa mentorstva (datumi početka i završetka) – od 1. mentorskog sastanka do posljednjeg –
ovo takođe može uključivati pripremne sastanke ako mislite da su bili sastavni dio vašeg procesa.

_____

A. KONTEKST

Kontekst u kojem je projekat implementiran: opišite sve kontekstualne informacije o svom radu koje bi možda bilo neophodno uzeti u obzir prilikom čitanja vašeg izveštaja:

B. VAŠA OCJENA PROCESA

Opišite svoja iskustva sa procesom mentorstva. Koji su bili vaši najveći rezultati?

Koliko je Mentorski program bio koristan za vaš budući rad?

Uopšte nije bio koristan   Malo koristan   Koristan   Veoma koristan

Imate li dodatnih komentara:

Ocijenite sljedeće aspekte Mentorskog programa:

Relevantnost obrađenih tema

Nije bila dobra   Zadovoljavajuća   Dobra   Vrlo dobra

Fasilitacija od strane mentora

Nije bila dobra   Zadovoljavajuća   Dobra   Vrlo dobra

Vrijeme za praktične vježbe

Nije bila dobra   Zadovoljavajuća   Dobra   Vrlo dobra

Odgovarajuća dužina Mentorskog programa

Nije bila dobra   Zadovoljavajuća   Dobra   Vrlo dobra

Navedite svoje mišljenje:

Mentorski program je povećao moje kompetencije o pitanjima vezanim za pristup žena pravdi i borbu protiv nasilja nad ženama.

Uopšte se ne slažem   Ne slažem se   Ne znam   Slažem se   Potpuno se slažem

Naučio/naučila sam nove stvari koje ću primijeniti u svom radu.

Uopšte se ne slažem   Ne slažem se   Ne znam   Slažem se   Potpuno se slažem

Motivisan/motivisana sam da postanem osoba puna resursa za svoje kolege u vezi sa pitanjima koja se obrađuju.

Uopšte se ne slažem   Ne slažem se   Ne znam   Slažem se   Potpuno se slažem

Imate li dodatnih komentara:

Uopšte se ne slažem   Ne slažem se   Ne znam   Slažem se   Potpuno se slažem

Navedite sve teme za koje mislite da nisu bile obuhvaćene Mentorskim programom, ali je trebalo da budu, ili kojima je trebalo posvetiti više vremena:

Dodatni predlozi za poboljšanja (u pogledu sadržaja ili organizacije sličnih procesa):

Hvala vam što ste sa nama podijelili svoje komentare!

Sufinansira
Evropska unija

EUROPEAN UNION

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

Sufinansira i sprovodi
Savjet Evrope

Pristup pravdi za žene: Ispunjavanje Istanbulske konvencije i drugih evropskih standarda rodne ravnopravnosti

OBRAZAC ZAVRŠNOG IZVJEŠTAJA O MENTORSKOJ SESIJI

(Aneks 3, za mentore)

Ovaj izvještaj ćete popuniti pred kraj Mentorskog programa, nakon završetka sesije evaluacije sa svojim učenicima. Pažljivo pročitajte i popunite obrazac jer će se on koristiti za dokumentaciju Mentorskog programa i pomoći će drugima da bolje razumiju vaš proces, kako ste prilagodili program i šta ste iz njega naučili. To je takođe jedinstvena prilika da razumijete kako da poboljšate Mentorski program na osnovu vašeg iskustva.

Pokušajte da budete konkretni kako bismo najbolje razumjeli kako su se odvijali procesi i da li ste naišli na neke izazove sa svojim učenicima. Prije nego što upotrijebi bilo koji materijal iz vašeg izvještaja, Savjet Evrope će tražiti vašu dozvolu i dozvoliti vam da uredite te djelove.

Vaše ime, organizacija, država: _____

Imena i prezimena učenika: _____

Datumi procesa mentorstva (datumi početka i završetka) – od 1. mentorskog sastanka do posljednjeg –
ovo takođe može uključivati pripremne sastanke ako mislite da su bili sastavni dio vašeg procesa.

A. KONTEKST

Kontekst u kojem je projekat implementiran: opišite sve kontekstualne aspekte o svom radu koje bi možda bilo neophodno uzeti u obzir prilikom čitanja vašeg izvještaja:

B. UČESNICI

Učesnici: Sa kim ste radili?

Brojevi: Dostavite nam informacije o vašim učenicima

Učenci	Osnovne informacije (sudija, tužilac)	Ukupan broj sastanaka	Glavni fokus, obuhvaćene teme

C. KLJUČNE MENTORSKE AKTIVNOSTI

Opišite ključne aktivnosti u okviru procesa. Opis treba da sadrži:

- ▶ Kako i kada su se odvijali mentorski procesi (individualni nasuprot grupnim mentorskim sastancima, iskustva sa fasilitacijom procesa mentorstva);
- ▶ Iskustva sa metodologijom i metodama;
- ▶ Koji su bili glavni ishodi mentorskog procesa u smislu promjena koje ste vidjeli kod učenika?

D. PRISTUP PRAVDI

Koje teme su bile obrađene u procesu i kako?

<p><i>Predložene sesije u Vodiču za mentorstvo:</i></p> <p><i>Označite sesije koje su realizovane u vašem procesu</i></p>	☐ <i>Kakve veze sa mnom ima „pristup pravdi za žene“?</i> ☐ <i>„Pravda je slijepa“ ne znači „rodno slijepa“</i> ☐ <i>Istraživanje prepreka pravdi za žene</i> ☐ <i>Pristup pravdi u slučajevima nasilja nad ženama</i> ☐ <i>Primjena međunarodnog prava o pravima žena u domaćim sudovima</i> ☐ <i>Rad sa sudskom praksom</i> ☐ <i>Šta se može učiniti da se eliminišu rodni stereotipi u sudskim procesima?</i> ☐ <i>Korišćenje rodno osjetljivih praksi u stvarnom životu</i> ☐ <i>Zatvaranje, evaluacija i sljedeći koraci</i> ☐ <i>Druge istražene teme ili oblasti</i>
---	--

Kako ste obradili različite teme/sesije (izabrane iznad)? Kakvo je bilo vaše iskustvo sa različitim temama? Opišite sve izmjene koje ste napravili (npr. korišćenje dodatnih materijala, fokusiranje na druga pitanja u okviru teme, itd.).

Dostavite nam originalne ciljeve mentorstva postavljene za svakog učenika na početku vašeg procesa.

<i>Učenik:</i>	<i>Ciljevi mentorstva:</i> ▶ ... ▶ ... ▶ ...
<i>Učenik:</i>	<i>Ciljevi mentorstva:</i> ▶ ... ▶ ... ▶ ...
<i>Učenik:</i>	<i>Ciljevi mentorstva:</i> ▶ ... ▶ ... ▶ ...

Projekat je doprinio poboljšanju pristupa pravdi za žene na sljedeće načine:

E. REZULTATI – RESURSI I TEŠKOĆE

Navedite šta smatrate najuspješnijim ishodima/uticajima mentorskih procesa.

Pokušajte da budete što je moguće konkretniji.

U kojoj mjeri su rezultati odgovarali vašim očekivanjima i planovima?

Navedite da li su svi vaši planirani ciljevi postignuti ili ne, kao i da li je bilo neočekivanih rezultata.

Da li ste naišli na bilo kakve poteškoće tokom mentorskog procesa? Ako jeste, koje? Kako ste ih savladali?

Navedite konkretne primjere...

F. PRAĆENJE I ODRŽIVOST

Da li ste planirali bilo kakvo praćenje procesa mentorstva?

Navedite konkretne primjere i planove vaših učenika.

G. O VAMA

Dopunite sljedeće rečenice:

Kao mentor u ovom programu naučio sam da...

Najveća motivacija koja me je održala aktivnim u okviru mentorstva bila je...

Ono što mi je kao mentoru najteže bilo...

Zahvaljujući mentorstvu, ja...

H. DODATNI KOMENTARI

Podijelite sve komentare i/ili povratne informacije koje se ne uklapaju u pitanja iznad:

Ova publikacija je pripremljena uz finansijsku podršku Evropske unije i Savjeta Evrope. Sadržaj je isključiva odgovornost autora/autorke i ni u kom slučaju ne predstavlja zvanične stavove Evropske unije ni Savjeta Evrope.

Zemlje članice Evropske unije odlučile su da udruže svoja znanja, resurse i sudbine. Zajedno su izgradile zonu stabilnosti, demokratije i održivog razvoja, zadržavajući kulturnu raznolikost, toleranciju i individualne slobode. Evropska unija poklanja posebnu pažnju razmjeni postignuća i vrijednosti sa zemljama i narodima izvan svojih granica.

www.europa.eu

Savjet Evrope je vodeća organizacija za ljudska prava na kontinentu. Obuhvata 46 država, uključujući sve članice Evropske unije. Sve države članice Savjeta Evrope potpisale su Evropsku konvenciju o ljudskim pravima, sporazum čiji je cilj zaštita ljudskih prava, demokratije i vladavine prava. Evropski sud za ljudska prava nadgleda primjenu Konvencije u državama članicama.

www.coe.int

Sufinansira
Evropska unija

COUNCIL OF EUROPE

Sufinansira i sprovodi
Savjet Evrope